

Ekskursion til Skallingen i 1936. Der var ikke meget vegetation dengang. Arkivfoto.

Kongerækken: fra Lehn Schiøler til Ferdinand

CHRISTIAN HJORTH

Som DOFs nuværende og syvende formand har jeg fået den ansvarsfulde opgave at skrive om mine seks forgængere. Jeg har ikke personligt kendt de fem første, så risikoen for, at jeg på så mange års afstand vil være for unuanceret i beskrivelsen af deres indsats og betydning for foreningen, er bestemt til stede. For at sætte deres indsats i det rette perspektiv vil det være naturligt at se på, hvordan betingelserne for foreningsarbejdet, for ornitologien og ornitologerne var for 100 år siden.

Foreningens første medlemsliste indeholder 182 navne, heraf tre kvinder. Det første år kom der yderligere 109 medlemmer til. Eneste direkte kontakt til medlemmerne var fire årlige numre af DOFT, hvis udgivelse allerede blev besluttet på den stiftende generalforsamling 15. oktober 1906. Gennem tidsskriftet fik medlemmerne den nyeste viden om Danmarks fugleliv og beretninger om, hvad andre medlemmer oplevede (se kapitlet side 300). Tidsskriftet var foreningens ansigt udadtil og det vigtigste middel til at holde sammen på foreningen.

I de første år fik medlemmerne årligt tilbud om 3-4 udflugter og enkelte møder. De tre udflugter i 1907 gik til lokaliteter i nærheden af København: Hareskoven og Jonstrup Vang, Roskilde Fjord, Kongelunden og Store Magleby Strand. Den 21. juni 1908 tog 28 deltagere, "heriblandt flere damer", til Saltholm. De så 29 fuglearter, bl.a. både Hvidbrystet Præstekrave og Stenvender med unger. Samme år den 31. maj stod H. Chr. C. Mortensen i spidsen for det første arrangement for jyske medlemmer.

I juni 1908 kunne man læse i DOFT om et af de allerførste møder for medlemmer: "Fredag den 29. november 1907 holdtes Møde i Wittmacks Lokaler Kl. 8 med Foredrag af Læge Helms om "Vore Sangfugle og deres Sang". Henved 60 medlemmer vare mødte. Foredraget omhandlede de egentlige Sangere og Drosselfuglene; til Belysning af Emnet var tilvejebragt et særdeles smukt og fyldigt Stof, bestående af udstoppede Fugle, deres Reder og Æg. Æggene vare skaffede til Veje af Ass. Koefoed, nogle Fugle og Reder udlaante fra zoologisk

Museum, medens Pastor Barfod havde medbragt udmærkede Reder af Gulbug og Nattergal; Resten af Rederne vare skaffede af Foredragsholderen og Forpagter Valentiner, hvem ogsaa de smukt udstoppede Fugle skyldtes paa enkelte nær."

Regnskabet for foreningens første år balance-rede med 1433 kr. og 78 øre og et overskud på 87 kr. og 45 øre. For regnskabsåret 2005 kan for-manden glæde sig over en omsætning på mere end 23 mio. kr. og et overskud på 947000 kr. til brug for fuglebeskyttelsesarbejdet. Foreningen ejer selv Fuglenes Hus, og den disponible egenkapital er på 3 mio. Unægtelig helt andre gode betingelser for foreningsarbejdet, når det gælder servicering af medlemmerne med tre flotte landsdækkende blade og lokalblade med i alt 16 numre årligt, tilbud om hundredvis af ekskursioner og adskillige stor-ture til de fjerneste egne af kloden hvert år, og en hjemmeside hvor den nyeste viden om Danmarks fugleliv kan hentes på sekunder. De 18 ansatte gør foreningen i stand til at gøre en meget aktiv og synlig indsats for fugle- og naturbeskyttelse, både nationalt og internationalt.

Ornitologi med jagtgevær og ægsamling

I begyndelsen af 1900-tallet var det helt naturligt for en ornitolog at samle på udstoppede fugle for at lære fuglenes udseende, særlige kendetegn og forskellige dragter at kende. I dag er alle feltornitologer udstyret med fremragende felthåndbøger og cd'er med fuglestemmer, og beskrivelsen af nye, forfinede kendetegn for de sværeste arter når hele tiden nye højder.

Dengang var interessen for arternes biologi så stor, at man på sine fugleture både så på fuglene og fandt deres reder, talte og noterede antallet af æg i reden og ikke sjældent tog hele kuldet med hjem til samlingen. Niels Hedin fra Randers skriver i *Jagttagelser af Fuglelivet på Holmene ved Samsø*: "Efter at have modtaget Ministeriets Dispensation fra Jagtloven og Tilladelse af Hs. Excellence Lensgreve Danneskiold-Samsø til at færdes på hans Jagtgrunde foretog jeg i Forsommeren 1905 en Rejse til de Øst for Samsø liggende Holme, dels for at iagttage det rige og interessante Fugleliv der, dels for at supplere min Samling af æg med Sten-vender, Tejste og Ederfugl" (Hedin 1907).

Tiden er for længst løbet fra den type aktiviteter, som vi i dag tager skarpt afstand fra. Men dengang og i de første årtier af DOFs historie var det en helt naturlig måde at dyrke sin ornitologiske interesse på (se f.eks. Meltofte 2006). Måske skete op søgningen af reder for at komme tættere på de voksne fugle og dermed kompensere for manglende eller dårlige kikkerter. Svælget mellem datidens håndkikkerter og nutidens sublime kikkerter og teleskoper, hvis stykpris nominelt er mere end fem gange forenin-gens samlede omsætning i 1907, er enormt.

For at sikre bestemmelsen af en sjælden fugl kunne det dengang være nødvendigt at skyde den. M. Klinge fandt den 8. april 1906 i Gjesing Plan-tage nær Esbjerg to Rødtoppede Fuglekonger. For at sikre dokumentationen skød han en af fuglene: "Det lykkedes mig at holde Øje med den ene og efterhaanden at faa den tilbage til sit Udgangs-punkt, hvor jeg antog, den kunde have tilstrække-lig adspredelse, til jeg kom til Stede med Bøsse. To timer senere skød jeg den på dette Sted; den blev indsendt til Univ. Zool. Museum, hvor den nu opbevares" (Klinge 1907).

I dag tager feltornitologen knivskarpe, digitale billeder af hittet, der allerede samme aften kan be-undres på NetFugl og senere som billeddokumen-tation forelægges Sjældenhedsudvalget.

Fuglefotografens betingelser for 100 år siden var så ganske anderledes besværlige.

DOFT, årgang 2, 2007, indeholder en interes-sant artikel af dyrlæge Roar Christensen *Om fo-tografering af vilde Fugle i Frihed* med fem tavler med fotografier af vore tre arter af præstekraver, både billeder af reder med æg og af fugle på rede. I artiklen giver han en masse gode råd og tekniske anvisninger til ligesindede i den nye, svære kunst at fotografere vilde fugle, og han opfordrer dem samtidig til at hjælpe med "at løse den vanskelige Opgave, at få fotograferet Danmarks Fugle i det fri, samt at tilraade en Del af vort Lands talrige Jægere at ombytte Bøssen med et Kamera."

Seks personligheder

Hvem var de egentlig, de seks formænd, der hver gennem en lang årrække valgte at bruge en me-get stor del af deres fritid på Dansk Ornitologisk Forening? Hvilken baggrund havde de, og hvilken rolle kom de til at spille – organisatorisk, fagligt og naturpolitisk?

Eiler Lehn Schiøler

Formand 15. oktober 1906 – 31. oktober 1928

Eiler Lauritz Theodor Lehn Schiøler blev født 30. oktober 1874 i København. Hans store interesse for fuglene og naturen i det hele taget opstod allerede i drengene. Den blev yderligere styrket, da han i en periode gik i skole på Herlufsholm. Her studerede han ivrigt fuglene, begyndte at samle på fugleæg og lagde grunden til sin enorme samling af udstoppede fugle. Det fortsatte han med, da han flyttede tilbage til København for at gå på Metropolitanskolen. I de år modnedes hans store plan om mere systematisk at studere Danmarks vilde fugle. Han indså, at det krævede indsamling af store serier af fugle. For at skaffe økonomi hertil, måtte han ændre planer. Så trods gode evner opgav han at blive student og valgte i stedet forretningsvejen. Milepælene blev her handelseksamen fra de Brockske Skoler, uddannelse 1891-1894 i USA som kontorist i bankbranchen, hjemme igen udenlandsk korrespondent hos en grosserer i København, arbejde i faderens kendte vekselrerfirma og i 1906 parthaver i faderens firma. I de følgende år sikrede han ved en utrolig indsats både sit firmas fremdrift og dermed økonomi til med

stor hastighed at forøge sin samling af fugle, og tid til sin ornitologiske forskning og til at være DOFs første formand. Forretningerne gik så godt, at han i lange perioder kunne hellige sig sine studier og få udgivet en række mindre afhandlinger i DOFT. Hans fuglesamling blev så stor, at han måtte bygge et helt hus – 'museet' – ved siden af villaen på Uraniavej i København til de efterhånden 21 000 skindlagte fugle, heraf 2000 udstoppede, foruden 10 000 skeletter. De udgjorde den største enkelt-samling i verden.

Men så indtraf katastrofen. Landmandsbankens krak i 1922 rev Lehn Schiølers firma med i faldet. Det trådte i likvidation, og han mistede hele sin betydelige formue. Denne voldsomme begivenhed prægede ham resten af livet. Gode venner sikrede hans fantastiske fuglesamling og ham selv tilfredsstillende arbejdsbetingelser, så han kunne fortsætte sine studier og arbejdet med at skrive sit livsværk *Danmarks Fugle*, planlagt til otte bind. En udtalelse af Lehn Schiøler til vennen, professor C. Wesenberg-Lund, siger alt om, hvad dette værk betød for ham: "Jeg ejede en Gang to Millioner. Den ene skulde anvendes til mit Hovedværk: Danmarks Fugle. Jeg maatte da vel have Lov at forme

det, som jeg selv vilde: Nu ejer jeg ikke den Stol, jeg sidder paa; men ændre Planen evner jeg ikke."

Trods mærket af sin økonomiske fallit fortsatte han med utrættelig energi færdiggørelsen af bind 1 og 2 af *Danmarks Fugle*, der med økonomisk støtte fra Calsbergfondet udkom i årene 1925-26. Han nåede også at påbegynde bind 3 om rovfuglene, der udkom efter hans død. De sidste fem bind udkom aldrig. I de år bestilte og betalte han selv kunstnerne, Johannes Larsen, Gerhard Heilmann og Henning Scheel, for udførelsen af farvetavler og illustrationer til alle otte bind (se kapitlet side 276).

I sommeren 1925 foretog han sammen med bl.a. Johannes Larsen, Henning Scheel og den unge Finn Salomonsen en udbytterig indsamlingstur til Grønland (se kapitlet side 254).

Et andet højdepunkt fra hans sidste år var Den 6. internationale ornitolog-kongres i København 24.-29. maj 1926, der var det første ornitologmøde efter verdenskrigen (se side 310). Planlægningen af kongressen hvilede i høj grad på Lehn Schiøler og til dels C. Wesenberg-Lund, der ubetinget gav Lehn Schiøler æren for, at kongressen blev afholdt i København: "Ene i Kraft af sit Navn, verdenskendt på sit Omraade samlede han fra alle Verdens Egne Landenes førende Ornitologer til en af de største internationale Kongresser, vi har haft herhjemme" (Wesenberg-Lund 1929). 200 deltagere kom til København i disse majdage, hvor ca 30 lande var repræsenteret. På kongressens sidste dag, den 29. maj, havde Lehn Schiøler indbudt deltagerne til at se sit fuglemuseum på Uraniavej med de enestående store samlinger af palæarktiske fugle. Rigtig mange deltog, og fra alle sider strømmede anerkendelsen ham i møde.

Allerede under kongressen følte han sig træt, og i begyndelsen af september 1926 fik han en hjerneblødning, der betød lammelse og berøvede ham taleevnen. Mindelser om familiefirmaets krak og overanstrengelsen med at få udgivet sit store fugleværk har sikkert været stærkt medvirkende til, at sygdommen ramte så hårdt. I tre lange år lå han bundet til sygelejet ude af stand til at skrive på sit livsværk. Lehn Schiøler var selv optimist, og ved kærlig pleje fik han det periodisk bedre. Alligevel beskriver de, der kendte ham, døden som en befrielse, da han sov stille ind i sit hjem den 13. august 1929. Den unge Finn Salomonsen skrev i en nekrolog: "Sjældent har vel en Livsskæbne formet sig sørgeligere end Schiølers, begyndt som den var med de mest straalende Udsigter og afsluttet med fysisk og økonomisk Ruin" (Salomonsen 1929).

Ornitolog og amatørvidenskabsmand

Billedet af Lehn Schiøler er mere forskeren i sit studerekammer omgivet af fugleskind end ornitologen i felten med kikkert og notesbog. Det er ikke et korrekt billede, hvilket følgende citater fra artiklen *Sjælden Trækfugl* viser: "Den 15 maj saa jeg en Flok af den gule Vipstjerts nordiske Race, *borealis*, på en Mark i Nærheden af Nøddebo ved Esrom Sø. Vi var nogle stykker i Følge og havde lige forladt Nøddebo Kro for at gå videre mod Esrom; et stykke Nord for Kroen stod jeg et Øjeblik stille ved Vejkanten for i Kikkerten at betragte en Gulspurv, der sad paa telefontraaden, og hørte da fra en Pløjemark den gule Vipstjerts velbekendte Stemme. Jeg rettede kikkerten mod Fuglen og ser til min Ovrerraskelse, at dens hoved er meget mørkt, Øredækfjerene sorte, og den har ingen Øjestrøbe. ... Det er underligt, at denne race så sjældent er bleven bemærket her i Landet; den yngler jo almindeligt på den skandinaviske Halvø, og man skulde tro, at den hvert Aar maatte være at se her paa Gennemrejse. Maaske er Sagen den, at den paa Grund af sin Lighed med den typiske Race, let undgaar Opmærksomheden. ... Efter overstående Data synes dens Træk at falde lidt senere end den typiske Races" (Schiøler 1908).

Også den faunistiske ornitologi havde Schiølers interesse. I en afhandling i DOFT med titlen *Nogle Tilføjelser og Bemærkninger til Listen over Danmarks Fugle* (Schiøler 1922) gennemgik han på 55 sider art for art ændringer i arternes forekomst og præsenterede den nyeste viden siden den første danske fugleliste, der var blevet publiceret i DOFT (Winge 1906).

Inspirationen til sine systematiske, videnskabelige undersøgelser af de nordiske fugle med særlig forkærlighed for Danmarks fugle fik han fra Herluf Winge. Hvor Lehn Schiøler i starten var en ganske almindelig samler, indså han, at indsamling af lange serier af fugleskind var nødvendig, hvis han skulle skaffe sig indsigt i de enkelte arters dragtvariationer over året og gennem livet (se kapitlet side 165). Studiet af en arts forskellige dragter kunne også hjælpe ham med at beskrive artens forskellige geografiske racer. Særlig andefuglenes dragtudvikling havde hans store interesse. Hans skindsamling indeholdt bl.a. 1900 Ederfugle i alle aldre, og ved at studere dem påviste han, at der findes otte former af Ederfugle. Samlingen indeholder også ca 800 falke, 63 Kongeørne og 60 grønlandske Havørne. Resultaterne af de mange års studier skulle samles i værket *Danmarks Fugle*. To af hans samtidige, er ikke helt enige om værdien af de to første bind:

Lehn Schiølers første afhandling i 1. årgang af DOFT hed *Om den ydre forskel mellem kønnene hos Pomeransfuglen*. Foto: Jens Kristian Kjærgaard, Lønnerup Fjord 8. maj 2006 i aftenlys.

"Schiøler kom ikke med nogen revolutionerende ny Lære, men hans Værker afgiver altid Vidnesbyrd om hans syn paa Livet, og hans Hovedtanke var den, at Dyrene under de vekslende Kaar i deres omskiftelige Liv præges og omformes af den ydre Natur, hærdes eller gaar til Grunde i Kampen for Tilværelsen. ... Schiøler har ved Udarbejdelsen og Udgivelsen af *Danmarks Fugle* sat sig selv et Mindesmærke, der er ham fuldtud værdigt, og det vilde nu – efter at Værkets Skaber er død – falde naturligt at foreslaa en Videreførelse af Arbejdet, en Fortsættelse af Værket under Ledelse af kompetente Specialister efter den af ham lagte Plan og baseret paa hans Materiale. Dette ville være den bedste Maade at hyld den Mand paa, der af sine Fagfæller blev regnet blandt de ypperste, der ofrede sit Liv for Videnskaben og gav sit Land et saadant Værk" (Salomonsen 1929).

"Værket er utvivlsomt i sin Art et af de største og anseeligste, der nogensinde er fremkommet, og det vil ganske sikkert gennem lange Tider for Specialforskerne vedblive at være en af de litterære Hovedkilder for Studiet af disse Fuglegrupper. Samtidig maa det dog desværre indrømmes, at det næppe i alle Henseender fuldstændig har opfyldt de forvent-

ninger, man paa Forhaand havde stillet til det. Dette beror nu sikkert i første Linie paa, at Forfatteren under den endelige Redaktion i Virkeligheden allerede var en træt Mand, men dertil kommer fremdeles, at Bogen, efterhaanden som Forfatteren arbejdede med den, er blevet for vidtspændende. Schiøler forstod nu engang slet ikke Betydningen og Nyttens af at begrænse sig til det, han fuldt ud kunde overkomme" (Stamm 1930). Stamm påpeger dog, at trods disse mangler vil bøgerne stå "som et smukt Minde, såvel om Forfatterens videnskabelige Begavelse som hans utrættelige Virken for udforskningen af vor hjemlige Fugle verden." Bøgerne kostede 225 kr. pr bind – efter den tids forhold en ufattelig høj pris – og det var stærkt medvirkende til, at de kun fik en snæver udbredelse.

Formand for DOF

Lehn Schiøler var medstifter af Dansk ornithologisk Forening den 15. oktober 1906, og knap 32 år gammel blev han valgt til foreningens første formand. Den voldsomme tilbagegang for mange danske ynglefugle berørte ham meget som fuglesamler og fugleven, og at han så relativt ung påtog sig formandsposten må ses i det lys. Hans vision

var, at DOF som sin hovedopgave skulle udbrede kendskabet til Danmarks fugle og derigennem fremme beskyttelsen af dem.

Den første bestyrelse talte desuden Andreas Hagerup (50 år), Otto Helms (40 år), Axel Koefoed (36 år) og Aksel Christiani (25 år). En af de vigtigste opgaver for den nye forening blev udgivelsen af DOFT. Det var ikke en let opgave, og bestyrelsen måtte de første år slås med et truende underskud på grund af udgifterne til bladdriften.

Dansk Jagtforening ved baron Rosenkrantz havde ellers udtalt, at et DOFT var helt overflødig. Han mente, at ornitologiske informationer kunne publiceres i Dansk Jagttidende (Schiøler 1906a). Lehn Schiøler takkede nej: "Vi er ikke ganske enige med Baronen i, at Jagt og Ornitologi berører hinanden så tæt." H. Rosenkrantz optræder dog selv i DOFs første medlemsliste.

I de første år af sin lange formandsperiode var Lehn Schiøler meget aktiv i foreningslivet og deltog i møder og udflugter. I DOFT bidrog han med debatindlæg og kommentarer og med både små og store afhandlinger. I det allerførste nummer skrev han *Om den ydre Forskel mellem Kønnene hos Pomerantsfuglen* (Schiøler 1906b). På baggrund af sine undersøgelser af 117 skudte fugle konstaterede han, "at Hunnerne er mere farverige og større end Hannerne, der forestår Yngleplejen." Artiklen er ledsaget af en smuk farvetavle af to Pomerantsfugle. Selv havde han kun set fuglen levende én gang, den 27. maj 1898 i Hjardemål Klit.

Kampen for rovfuglene

Lehn Schiøler var selv jæger og medlem af Dansk Jagtforening. Han var samtidig meget kritisk over for den måde mange jægere behandlede rovfuglene på, og specielt i hans første år som formand var han bannerfører – og pennefører – for en kraftig, velskrevet og kultiveret kritik af jægerens opførsel. Nr 4 i DOFTs 1. årgang er nærmest et temanummer om rovfugle. Mange jægere var fra foreningens start medlemmer af DOF, lige som mange ornitologer var jægere og medlemmer af Dansk Jagtforening. Det gjorde debatten noget uklar, men følgende citater giver et indtryk af tonen: "I en lang Aarrække havde en Havørn sin faste Redeplads i en tæt Strandskov; Ejeren værnede om Fuglen og havde i øvrigt også Fasaner i sin skov. Et ornitologisk Selskab bad om Tilladelse til at besøge Stedet; den blev given paa Betingelse af, at Reden ej forstyrredes; 2 Dage efter Besøget indfandt en Ornitolog sig; han var ivrig Ægsamler, entrede Træet, borttog Æggene – siden han den Rede været ubeboet af Havørnen" (Rosenkrantz 1907).

I sit svar til baronen skriver Lehn Schiøler bl.a.: "Fra et af vore større Godser har jeg liggende Breve for mig, hvori findes følgende Tilkendegivelser: "her på Godset fange vi alle Rovfugle i Forårstiden", og "vi henregne Musvåger og Ugler til Rovfuglene uden hensyn til Fredningsbestemmelserne." ... "Man driver jo kampen med tre Vaaben: Gift, Pælesakse og Bøsse" ... "Jeg har fået mange Rovfugle, tagne i Saks, til Undersøgelse, deriblandt ofte Nat-, Slør-, Horn-, Sumphorn- og Minervaugler. Nej Saksene burde gå ud af spillet ligesom giften." ... "De angriber Ægsamlerne; jeg er villig til at give Dem Ret i, at disse ikke ere uden skyld ... men det må dog erindres, at oftest lægge et par Fugle Æg igen, efter at det første Kuld er dem berøvet, og have de også Uheld med andet Kuld, er der dog Haab tilbage om, at næste Aar kan bringe erstatning. Men skydes Fuglen på Reden, og venter man, som jeg ved, man ofte har for Skik, til der er Unger i Reden, så at man kan være sikker på at faa begge de gamle, der ville bringe Føde – ja, saa er det forbi, Sagaen slutt." (Schiøler 1907).

Rovfuglekampen stod på i de næste mange år. Først med jagtloven af 1922 skete der fremskridt for rovfuglene (se kapitlet side 150). At Lehn Schiøler havde en stor aktie i disse fremskridt, vidner dette citat fra nekrologen over ham i Dansk Jagttidende: "Hans indflydelse gjorde sig først og fremmest gældende i den i Sommeren 1917 nedsatte Kommission bestaaende af Repræsentanter for "Ornithologisk Forening", "Foreningen til Dyrenes Beskyttelse" og "Dansk Jagtforening" til Udarbejdelse af et Jagtlovsforslag, og det skyldes ikke mindst Lehn Schiøler, at Kommissionen i November 1918 blev i Stand til at afgive en Fællesbetænkning, der danner Grundlaget for den nugældende Jagtlov af 30. Juni 1922, og som i saa høj Grad bærer Præget af det mellem de saa hidtil uenige Foreninger opnaaede Samarbejde. Han vedblev til sin Død at tro paa og være Forkæmper for en saadan Fællesforstaaelse, og han vedligeholdt den som Medlem af "Vildtudvalget", saa længe han endnu stod i hele sin fulde Arbejdskraft, men da Sygdommen lammede den, følte det hurtigt, hvad netop han betød" (Anon. 1929).

Lad disse smukke ord fra en modstander blive de sidste ord om Lehn Schiøler. Tilbage er kun at berette, vist ukendt for de fleste, at DOF reelt var uden formand gennem tre år fra 1926 til 1929. Lehn Schiøler fungerede ikke som formand efter at hjerneblødningen ramte ham i sensommeren 1926; den 31. oktober 1928 trak han sig fra bestyrelsen, og først ved en ekstraordinær generalforsamling 3. december 1929 blev der valgt ny formand.

Otto Helms

Formand 3. december 1929 – 21. januar 1941

Den nye formand, Otto Helms, var et særdeles kendt navn i Dansk Ornitologisk Forening, medstifter af foreningen, medlem af den første bestyrelse, redaktør af DOFT de første 14 år og en overmåde flittig og dygtig formidler af viden om danske fugle til brede kredse af befolkningen.

Otto Helms blev født i Horsens 6. maj 1866. Allerede som dreng interesserede hans sig levende for naturen og især for fuglene. Da han i perioden 1883-1890 studerede medicin i København, dyrkede han med stor entusiasme ornitologien sammen med jævnaldrende studiekammerater. De tog på fugletur til bl.a. Amager og Dyrehaven. Efter medicinsk embedseksamen i 1890 rejste Helms til Grønland som læge ved kryolitbruddet i Ivigtut. Heroppe brugte han al sin fritid på at studere fuglelivet. Året efter rejste han hjem, men allerede i 1893 vendte han tilbage til Grønland som læge i Arsuk i et år. I perioden 1894-1908 boede han i Haslev, de første år som praktiserende læge. Hans iagttagelser af fuglene på denne egn samlede han i *Iagttagelser af Fugle i Hasleveggen 1894-1908*, der fyldte et helt hefte af DOFT (Helms 1915).

Som læge fik han hurtigt en særlig interesse for den frygtede sygdom tuberkulose, der på den tid

var fattigfolks ubarmhjertige svøbe. Han mente, at sygdommen både kunne behandles, helbredes og forebygges. Helms satte behandlingen i system og lagde stor vægt på efterbehandlingen for at give patienterne mod og livsvilje. Dette initiativ vakte international opmærksomhed. På samme måde som fuglene blev til en livslang interesse i fritiden, blev kampen mod tuberkulosen det i hans professionelle liv. Da "Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse" byggede sanatorium i Haslev, var Helms selvskreven som stedets første overlæge. I 1908 søgte han og fik stillingen som overlæge ved det nyoprettede sanatorium ved Nakkebølle Fjord ved Fåborg. Det var ikke et avancement, han søgte, men stillingen var attraktiv, fordi området omkring sanatoriet var så rigt på fugle. I 1918-1919 beskrev han i tidsskriftet over 225 sider sine iagttagelser i artiklerien *Fuglene ved Nakkebølle Fjord* (Helms 1917-1919). Det er blevet sagt, at han her tilbragte sine lykkeligste år, hvor han kunne forene sine to kald, interessen for fuglene og kampen mod tuberkulosen. I de år overkom han også at skrive sine populære bøger om danske fugle (se kapitlet side 294). Da han fyldte 70 i 1936, gik han på pension og flyttede fra

Sammen med forfatteren Johannes V. Jensen og maleren Johannes Larsen udgav Otto Helms tre monografier om hhv. Nattergalen, Storken og Stæren. Her en af Johannes Larsen illustrationer til Stæren.

Nakkebølle til Charlottenlund, ikke som en passiv pensionist, men som en stadig aktiv og veloplagt formand for DOF i yderligere nogle år.

Hans karriere i DOF kan kort beskrives således. Medlem af bestyrelsen fra 1906 til 1910. Redaktør af DOFT 1906-1920. Fra 1920 til 1929 menigt, men uhyre aktivt medlem med mange artikler i DOFT og adskillige foredrag for DOFs medlemmer. Da foreningen mangler en formand i 1929, træder han til 63 år gammel. Efter godt 11 år i formandsstolen træder han tilbage i 1941 og bliver ved den lejlighed udnævnt til æresmedlem af foreningen som tak for sin "overmåde store Betydning for Foreningen i dens nu snart 35-årige Levetid." Denne anerkendelse satte Helms overordentlig stor pris på.

Han døde af et hjerteslag 16. april 1942. Fem dage senere skulle han have holdt foredrag i DOF. Han var klarhjernet og arbejdsivrig lige til sin sidste dag og havde stadig store planer om bogprojekter. I nekrologen i DOFT skriver Poul Jespersen: "Hans stærke Trang og Lyst til at virke holdt sig lige til det sidste med en i Betragtning af Alderen ganske usædvanlig Energi. ... Nu blev det hele saa brat afbrudt, for ham sikkert en lykkelig Afslutning, idet han lige til det sidste kunde glæde sig over sine

Arbejder, sine Bøger og sin Have, hvor Foraaret netop var begyndt at vaagne de sidste Dage, han levede. ... En aften han var hjemme hos mig i forrige Maaned, sagde han til min Kone og mig: "Jeg ønsker saadan, at jeg kunde naa at opleve endnu et Foraar." Dette Ønske fik den gamle Overlæge ikke opfyldt, men han naaede dog at kunne glæde sig over de første Foraarsdages Solskin og Fuglesang" (Jespersen 1942a).

Medstifter og bestyrelsesmedlem

Otto Helms skriver i sine erindringer: "En Dag i Marts 1906 kom R. Jul Olsen ned til mig en Eftermiddag, ikke noget uvant. Men det var rigtignok ikke noget almindeligt Besøg, thi hans Ærinde var at anmode mig om at blive Redaktør af et ornithologisk Tidsskrift. Den senere saa kendte E. Lehn Schiøler havde faaet nogle Mennesker interesse-rede for Planen om at stifte en ornithologisk Forening, og Olsen vilde nu bede mig om at komme ind til et Møde i København for at drøfte sagen" (Helms 1940).

Helms tog til København, og det blev indledningen til en enestående indsats for DOF gennem de næste 36 år. Han var om nogen i de første mange år af foreningens historie den altafgørende arbejdskraft, der sikrede, at foreningen ikke blev en døgnflue, men gennem sine første leveår voksede i medlemstal og blev kendt uden for en snæver kreds. Ved mødet i København foreslog Helms, at man skulle stifte foreningen først og vente med tidsskriftet, men Schiøler holdt fast på ideen om et tidsskrift, og sådan blev det. Helms påtog sig opgaven som redaktør. I løbet af sommeren 1906 hvervede han sammen med bl.a. Schiøler medlemmer til den kommende forening, så den første medlemsliste omfattede 182 navne.

Ved den stiftende generalforsamling formulerede Helms i et oplæg til diskussion, hvilke opgaver den nye forening burde beskæftige sig med. Hele hans oplæg blev trykt i tidsskriftets allerførste hefte og fremtræder som det første idégrundlag for vores forening. Han siger: "Desværre er her som i mange andre Lande talrige Fuglearter i færd med at udryddes dels på Grund af Naturforholdene, dels og væsentlig på Grund af Efterstræbelse. For "D.o.F." vil det være en Opgave ikke blot at udbrede i så vid Udstrækning som mulig Kendskab og dermed Kærlighed til Fuglene, men også søge at holde Haanden over og beskytte de danske Fuglearter, der trues med udryddelse" (Helms 1906).

Af andre opgaver nævner han, at DOF om vinteren skal arrangere møder med foredrag og

diskussion om emner fra fugleverdenen, og han fremhæver fællesudflugter til ornitologisk interessante steder som bindeled mellem foreningens medlemmer. "Meningen med disse Ture var den, at de ikke så meget skulle beregnes på dem, for hvem Syslen med Fugle udgør en Hovedinteresse og optager en væsentlig del af Tiden, og om hvem det kan antages, at de jævnligt foretage Udflugter selv; snarere skulle de beregnes for sådanne, som har nogen Kendskab til Fugle og kunde have Lyst til at udvide deres Kundskaber og Erfaringer på dette område. ... Også udadtil kunde det antages, at Foreningen fik opgaver, f.Eks. ved henvendelse til Lovgivningsmyndighederne i Fredningssspørgsmål, ved Skridt til Oprettelse af Fuglefristeder og lignende" (Helms 1906).

I den forbindelse skal det her nævnes, at Landbrugsministeriet i hvert fald optrådte på foreningens medlemsliste i de første femten år, at foreningen i 1917 blev indbudt til at deltage i forarbejdet til en revision af jagtloven, og at DOF fra 1922 til 1936 årligt bidrog med et beløb til fredning af øen Jordsand, så der kunne ansættes en opsynsmand på øen i fuglenes yngletid (se kapitlet side 215).

Helt selvfølgelig blev Helms medlem af den første bestyrelse. Bogstavelig talt fra første dag tog han fat på med foredrag og som ekskursionsleder at løse de opgaver, han selv havde formuleret. Hans i alt 44 foredrag ved foreningens møder gennem årene spændte vidt: *Om Hættemågers overvintring i København, Alexander Kielland og Fuglene, Fuglereder, Jagttagelser og Studium af Fugle særlig i det frie*, hvoraf det sidste "væsentligt var en Vejledning for Begyndere i det ornithologiske Studium." Om sin foredragsvirksomhed skriver Helms selv: "Mange Gange har jeg paa Rejsen til København siddet i Toget og læst paa Foredraget og ordnet Lysbilleder dertil" (Helms 1940). For de fynske medlemmer arrangerede han flere gange sommerekskursioner til øerne i det sydfynske øhav.

Redaktør, forfatter og formand

Helms skrev i sin introduktion af DOFT: "Som bekendt lader selv den mest overfladiske Kendskab til Fuglene her i Landet meget tilbage at ønske for den overvejende Del af Befolkningens Vedkommende. De allerfleste leve og dø uden at kende andre Fugle end Spurv og Svale, når det kommer højt, Stær og Krage. At brede nogen mere Oplysning om Fuglene i vide kredse vil være en god og fortjenstfuld opgave for D.o.F." (Helms 1906).

Som redaktør opmuntrede han medlemmerne til

... og til Storken.

at indsende deres feltornitologiske iagttagelser eller skrive om interessante oplevelser med fuglene og stillede selv i små artikler skarpt på manglende viden om Danmarks fugle. Hans spørgsmål gav mange reaktioner fra medlemmer rundt i landet. *Hvad er Gyvfugle?* er hans overskrift på en af de artikler, der gav flest reaktioner. "Men den hyppigste Fuglestemme, der høres, er en kort Fløjtetone gentaget nogle Gange efter hinanden, lydende omtrent som gyw-gyw-gyw. Enhver, der overhovedet har lyttet efter Fugletræk, kender Lyden, og de Fugle, der frembringe den, kommer over Landet i Millioner. Men hvad det er for en Fugl, ved vi ikke med sikkerhed, og hidtil har den fået Lov til indenfor en Kreds af ornithologer at gå med navnet Gyvfugl" (Helms 1908a). Han opfordrede medlemmerne til at løse mysteriet, og efter mange bidrag kunne han konkludere: "Nogle af ovenstaaende Iagttagelser synes jo at tale stærkt for Sortanden som "Gyvfugl", men løst er Spørgsmaalet ikke blevet endnu" (Helms 1908b). Siden fandt man ud af, at det faktisk var nattrækkende Sortænder.

Han var ikke den strenge redaktør, der stillede krav om et fagligt højt niveau i artikler fra medlemmerne. Hans mål var at engagere medlemmerne, så de turde skrive i bladet. "Helms havde et indgaaen-

de Kendskab til den danske og i det hele taget den nordiske Fugleverden, men det var ikke saa meget den tørre Videnskab, der havde hans Lyst, som det at færdes ude i Naturen og iagttage Fuglene. Han var saaledes en udpræget "field ornithologist", hvad hans forskellige Arbejder da ogsaa bærer Præg af. Langt de fleste af hans Artikler er saaledes faunistisk-biologiske Skildringer, der rummer mange interessante Enkeltheder og er skrevet i et let og underholdende Sprog. ... Om Helms ornithologiske Arbejder gælder det, at de i Almindelighed kun var lidt videnskabeligt prægede, idet de sjældent var baseret paa egentlige Undersøgelser udover Litteraturstudier og almindelige Iagttagelser, men han havde ganske særlige Evner til at skrive for den store Offentlighed" (Jespersen 1942a). For en nutidig læser er det en ren fornøjelse at læse hans mange artikler i DOFT, f.eks. *Holder fuglene op med at synge til Sankt-Hans?* (Helms 1910a)

Redaktør og bestyrelsesmedlem Helms brugte ogsaa Tidsskriftet til sine egne betragtninger om jagtloven. "Der gik en lille Flok Rødben i Bugten ud for mine Vinduer. ... De holdt trofast til her, og jeg kunde hilse paa dem Dagen igennem, og ofte ved Daggry og om Aftenen høre deres Skrig ude paa det stille Vand. ... Det var et hyggeligt og fredeligt Billede, Fuglene derude frembød, men 1. August blev Idyllen brudt, idet en Jæger kom sejlene og begyndte at plaffe løs paa Fuglene; han fik ganske vist ingen af dem, men han naaede at faa dem fordrevet" (Helms 1910b). Engageret og indigneret stiller han helt konkrete forslag til store ændringer af en jagtlov, der med nutidens øjne forekommer helt absurd i sin manglende beskyttelse af næsten enhver fugleart. Han runder sit forslag af med ordene: "Vi har i vor Forening talrige Jægere; jeg vilde være glad, hvis nogle af dem vilde her i Tidsskriftet udtale deres Mening om mit Forslag" (Helms 1910b).

I talen til Helms, da han udnævnes til æresmedlem i 1941, siger hans efterfølger som formand: "Ved at gennemgaa Tidsskriftets mange Aargange, der nu spænder over ca. 6700 Tryksider, har jeg saaledes optalt ikke mindre end 37 selvstændige Artikler af O. Helms, paa i alt 575 Sider eller henimod 10% af Tidsskriftets samlede Omfang" (Jespersen 1941a). I sandhed en imponerende bedrift.

Men det stopper ikke her, for Helms overkom ogsaa at skrive bøger om fugle. Med bøgerne *Danske Fugle ved Hus og Have* fra 1924, der udkom i 20000 eksemplarer, *Danske Fugle i Skov, Mark og Mose* fra 1927 og *Danske Fugle ved Stranden* fra 1930 vandt han et navn som landets førende

fugleforfatter (se kapitlet side 294). Hans popularitet blev cementeret med de tre monografier om Stæren, Nattergalen og Storke, som han udgav i 1925-1927 sammen med digteren Johannes V. Jensen og maleren Johannes Larsen. Dertil kommer hans mange foredrag om fugle i Danmarks Radio i årene fra 1926 og fremefter. Hans bøger stod i tusindvis af hjem, og hans stemme lød i radioen. Det er en væsentlig forklaring på, at interessen for fugle i hans tid nåede vide kredse af befolkningen. Netop det mål, han selv satte op i 1906.

Da foreningen manglede en formand efter Schiøler, var den da 63årige Helms parat. Med ham kommer der ny energi ind i DOF. Man oplever langt større medlemsdeltagelse i møder og udflugter, der i de år går til så fjerne mål som Als, Bornholm, Gotland og en tredages tur til Thy. Formandens beretninger på de årlige generalforsamlinger er fyldige og med mange ideer, der bliver afprøvet. Foreningen skal agitere for flere medlemmer og opfordre til at give testamentariske gaver både for at modvirke de årlige underskud på foreningens drift og sikre positionen som landets største naturhistoriske forening. I 1939 er medlemstallet vokset til 550. Helms oplever ogsaa det første ungdomsoprør i DOF. De senere så kendte medlemmer, C.A. Blume og Th. Frølich, stillede i 1938 en række ret harmløse forslag, der blev pænt modtaget og delvis gennemført. Overlægen og formanden skriver stadig mange artikler til DOFT, skønt han i de år passerer de 70. Han synes utrættelig. I artiklen *Overlægen fortæller* fra 1940 skriver han: "Det smukkeste Minde, jeg har fra Foreningen, er dens 25 Aars Jubilæum i 1931, der fejredes med en lille Festlighed, ved hvilken adskillige af de Medlemmer, som man ikke ser til Dagligbrug, viste sig" (Helms 1940).

DOFs formand anno 2006 kan helt tilslutte ordene i P. Jespersens nekrolog: "Overlæge Helms' Betydning har været saa stor, at han altid i Fremtiden vil regnes til en af de bærende Støtter gennem Foreningens første 35 Aar ... I mere end 30 Aar har jeg kendt den gamle Overlæge, der nu er gaaet bort. Som dreng fulgte jeg ham paa Fugleture langs Nakkebøllefjordens Inddæmninger, hvor jeg brændte af Iver efter at lære de forskellige Fugles Ydre og Stemmer at kende, og han var en fortrinlig Læremester. Han havde en skarp Iagttagelsesevne og, musikalsk som han var, et udmærket Øre for Fuglestemmer, hvorfor det altid var en Oplevelse for mig at være med paa disse ture, hvor vi strejfede om i den skønne Natur langs Sydfyns kyster" (Jespersen 1942a).

Poul Jespersen

Formand 21. januar 1941 – 20. december 1951

I Københavns Universitets festskrift fra november 1928 skriver Poul Jespersen om sig selv bl.a.: "Lige fra mine Drengaar, endog før jeg kom i Skole, var min Interesse for Naturen vakt, idet jeg benyttede ethvert ledigt Øjeblik til at strejfe om i Mark og Skov for at iagttage Dyrenes Liv og Færden. Mere som et Fritidsstudium har jeg dyrket Ornithologien, som jeg altid har omfattet med en særlig Interesse, en Interesse, der yderligere i mine yngre Aar blev stærkt øget og opildnet ved livlig Korrespondance og Samkvem med en af vor Tids største Naturvenner, nemlig afdøde Viceinspektør Herluf Winge. I Egenskab af Ornitholog har jeg i en Aarrække siddet i Bestyrelsen for Dansk ornitologisk Forening" (Jespersen 1928).

Poul Christian Jespersen blev født den 18. marts 1891 på Næsbyhoved ved Odense, hvor hans far var proprietær. Efter studentereksamen i 1910 fra Odense Katedralskole påbegyndte han samme år studiet i zoologi ved Københavns Universitet. I studietiden arbejdede han som student på Carlsberg Laboratoriet ved fiskeriafdelingen under Kommissionen for Danmarks havundersøgelser.

Lederen af afdelingen, Johannes Schmidt, sendte i 1913-14 den unge Jespersen ud på verdenshavene. "Da han var tre års student blev han 1913 sendt ud med skonnerten "Margrethe" til Sargassohavet for at finde ålelarver; og han klarede opgaven smukt, selvom "Margrethe" sluttede sin tilværelse ved en dramatisk stranding på Anegada rev i Vestindien et par dage før jul 1913. Her fik han sin ilddåb som sømand, men bevarede dog stadig kærligheden til livet på søen" (Tåning 1952).

Efter magisterkonferensen i 1917 i naturhistorie med zoologi som hovedfag blev Jespersen fastansat som assistent ved Kommissionens planktonafdeling, hvor han arbejdede i næsten 35 år, heraf som leder af afdelingen fra 1946 til sin død. Han var meget aktiv inden for Det internationale Havforskningsråd, og i 1951 blev han valgt til generalsekretær for rådet, men nåede aldrig at fungere.

De dramatiske begivenheder i Vestindien i 1920 havde ikke forskrækket Jespersen, og i perioden 1921 til 1947 deltog han i så mange indsamlingstogter og ekspeditioner, at han kom til at tilbringe en betydelig del af sin tid på de store have. Hans

mange marinbiologiske afhandlinger var baseret på materiale indsamlet på disse ekspeditioner. Den 29. marts 1928 forsvarede han sin doktordisputats om sildens føde i danske farvande.

At Poul Jespersen gjorde karriere som marinbiolog må tilskrives, at "Her i landet var der dengang ingen muligheder for at skabe sig en stilling som ornitholog, ellers var han sikkert havnet der" (Tåning 1952). Men hans planktonundersøgelser byggede på en måde bro til hans store fritidspassion, fuglene. Allerede på sit første tog i Atlanten indsamlede han iagttagelser af oceaniske fugle. På de mange efterfølgende togter, senere også til Stillehavet, studerede han havfuglenes kvantitative udbredelse og påviste en klar forbindelse mellem mængden af overfladeplankton og mængden af søfugle. Disse mange iagttagelser fra verdenshavene førte i årene 1924-1949 til en række artikler om havfugle, deres fordeling og afhængighed af planktonmængden (se nedenfor).

Poul Jespersen blev i 1907 medlem af DOF, og hans navn står i den allerførste medlemsliste i DOFT over tilkomne medlemmer. Han omtales fejlagtigt som proprietær, men fra 4. årgang med den rette betegnelse, gymnasiast. Bestyrelsen så rigtigt, da den allerede i 1911 bad den unge Jespersen indtræde i bestyrelsen på en vakant plads som sekretær. I 1941 blev han som et helt naturligt valg foreningens tredje formand.

DOF gik aldrig forgæves til Jespersen

I en periode på mere end 40 år var Poul Jespersen aktiv i DOF på rigtig mange områder, og det er slående så ofte Poul Jespersens navn optræder i tidsskriftet.

Allerede i 2. årgang er den 17-årige Jespersen bidragyder til DOFT med en meget nøje beretning om Gyvfugletrækket på hans egen i foråret 1908. Han skriver: "Foruden Gyvlyden hørtes en kort stødende Lyd (Kraah). Denne lyd syntes nærmest at komme lige efter Fløjten, som om det var en Lyd, der var udstødt af en af Gyvfuglene, hver gang den havde ladet høre sin Fløjtetone, thi den kom altid paa et bestemt Øjeblik og et bestemt Tidsrum efter Fløjtetonen" (Jespersen 1908).

Poul Jespersen kender fuglene og har et vågent øje for ny viden: "Da det er en Sjældenhed at træffe den islandske Ryle hos os om Vinteren, kan jeg meddele, at der 6. Januar d. A. fandtes et Eksempel paa Odense Torv mellem en Del Almindelige Ryler, der alle var skudt ved Odense Fjord nogle Dage før" (Jespersen 1909).

I april 1912 optræder Poul Jespersen for første, men så langt fra sidste gang som anmelder i DOFT.

Han tager fat på en tysksproget artikel om Sabine-mågens forekomst i Tyskland. Det er imponerende, hvor kyndigt den unge mand sætter artiklens spændende informationer og ny viden om arten ind i en dansk sammenhæng: "Her i Landet kender man intet sikkert Tilfælde for Sabinemaagens Forekomst. At den for en Del Aar siden skulde være fundet ved Præstø Bugt – som det staar anført i Collins 3dje Supplement til Kjærbølling, "Skandinaviens Fugle" – beror iflg. Viceinspektør Wings Udtalelser paa en Fejltagelse" (Jespersen 1912).

Der kan ikke være tvivl om, at DOFs bestyrelse havde lagt mærke til Poul Jespersens talent og flid. "Så snart Poul Jespersen kom til København som student, var han tillige trofast mødedeltager i den store og for os så fornemme forening, D.O.F. Medens de fleste af os andre med tiden svigtede mødeafternerne, var han en sikker og trofast deltager gennem fyrretyve år – både til møderne og ekskursionerne. Allerede i 1911 gik han ind i bestyrelsen som sekretær, hvilket han var med få afbrydelser på grund af deltagelse i Dana-ekspeditioner og andre ekspeditioner indtil 1941, da han blev foreningens formand" (Tåning 1952).

Som bestyrelsesmedlem og sekretær påtog han sig mange opgaver. Han skrev referater, var anmelder i DOFT og holdt foredrag. Han var både vel-skrivende og besad usædvanlig gode sprogkundskaber, så han var ofte den, der anmeldte tyske og engelske bøger og afhandlinger. I flere omgange, også efter han var blevet formand, trådte han til som redaktør eller medredaktør af DOFT.

Hans referat i DOFT fra ornitologkongressen i 1926 viser begge sider af hans talent. Han refererede de mange udenlandske foredragsholdere, og han beskrev levende de sociale begivenheder: "Om Eftermiddagen Kl. 1 var Kongresdeltagerne indbudte til at deltage i en Automobiltur til Nordsjælland. I en lang Række Turistbiler kørte man ad Strandvejen til Helsingør, hvor man besaa Kronborg, og derfra videre til Grib Skov til Strødam ved Hillerød, hvor Godsejer Axel Jarl bød Kongresdeltagerne paa The og foreviste det naturskønne Sted der som bekendt af Ejeren er stillet til Disposition for dansk Naturvidenskab som fredet Areal. Her holdt Undervisningsminister Fru Nina Bang en Tale og fremhævede deri Betydningen af den stiledede Gave, som Godsejer Jarl havde overdraget dansk Naturforskning. Vejret var det smukkeste Sommervej, og der var livlig Nattergalesang i Krattene, hvad der særlig hos en Del af Deltagerne fra vestligere og sydligere Lande, hvor denne Nattergaleart ikke findes, vakte stor Begejstring" (Jespersen 1926).

Poul Jespersens arbejde som marinbiolog bragte ham vidt omkring på verdenshavene. Jespersen skrev bl.a. afhandlingen *Fuglemængden paa det nordlige Atlanterhav og dens Afhængighed af Planktonmængden* (Jespersen 1925). Malleuk. Foto: Søren Skov.

På kongressen bidrog han selv med foredraget *The Frequency of Birds over the High Atlantic Ocean*, som var baseret på en artikel i det videnskabelige tidsskrift *Nature* to år tidligere (Jespersen 1924a). Her påviste han formentlig som den første, at årsagen til de langt mindre tætheder af havfugle i de tropiske farvande er et resultat af en tilsvarende langt mindre tæthed af byttedyr i de øvre vandmasser.

Feltornitolog, forfatter og fuglebeskytter

Sammen med 15 andre unge fuglevenner var han i 1908 medstifter af den private forening Ornithologia, der 1910-1917 var aktiv med mødeaftener og ekskursioner. Især udbredelsen af de danske ynglefugle optog de unge mennesker. Ikke mindst inspireret af Poul Jespersen udsendte foreningen spørgeskemaer vedr. Storkens udbredelse og aftagen her i landet og senere vedr. Nattergal, Sortterne, Grågås og Knopsvane. På baggrund af det indkomne materiale skrev Jespersen i 1920 om Nattergalen (Jespersen 1920), og så sent som i

1951 fulgte han op med Knopsvanen (Jespersen 1951). Han kunne da glæde sig over en art med en meget positiv bestandsudvikling. Også trækstudier optog de unge medlemmer i Ornithologia, hvilket førte til ringmærkning af de første hejrer i 1910-1912, et arbejde Jespersen selvfølgelig deltog i.

Gennem hele sin karriere som ornitolog udgav han i DOFT en række faunistiske arbejder om udbredelsen af danske ynglefugle. I perioden mellem 1937 og 1950 skrev han bl.a. om vore ugler, om Hærfugl, Pirol, Skovsneppe, Topmejse, Dompap, Hedeheg og Ravn (Jespersen 1937, 1938, 1939, 1941b, 1942b, 1944a, 1944b, 1947, 1950). Det er blevet sagt om ham, at hans ornitologiske arbejder "i visse henseender fulgte linier, som havde deres udspring i hans ganske unge år, sikkert dybest begrundet i et væsentligt karaktertræk hos ham, hans trofasthed mod venner og emner, som han var kommet til at holde af" (Tåning 1952).

Invasionsfugle interesserede ham meget, og så tidligt som i 1913, 22 år gammel, skrev han sin første artikel i DOFT om nøddekrigeinvasionen i efteråret 1911 (Jespersen 1913a), fulgt op af en mindre artikel om samme arts ynglen i Danmark i

På Poul Jespersens tid var der stadig mindre end 1000 medlemmer af DOF. Foto: Arkivfoto.

sommeren 1912 (Jespersen 1913b). Senere fulgte flere artikler om invasioner af Silkehale og Krog-næb (Jespersen 1924b, 1934, 1945). I alt omfatter hans ornitologiske arbejder ca 40 større og mindre afhandlinger, primært trykt i DOFT og Naturens Verden.

Hans interesse for de danske fugles ve og vel måtte uvilkårligt føre til, at han engagerede sig i fredning af den danske fugleverden. DOF havde ikke i nævneværdig grad markeret sig på dette område, bortset fra visse spredte tilkendegivelser og positive fingeraftryk på jagtloven af 1922. I 1936 engagerede han sig i fredningssagen som medlem af Det naturvidenskabelige udvalg i Danmarks Naturfredningsforening, hvor han i 1942 blev medlem af hovedbestyrelsen.

I 1928 påtog han sig opgaven som dansk delegeret i The International Committee for Bird Preservation (ICBP), for hvis danske afdeling han i 1946 udgav den fine oversigt *The Breeding Birds of Denmark* med illustrationer af Johannes Larsen (Jespersen 1946a).

Formand i næsten 11 år

Den 21. januar 1941 – under besættelsen – overtog han styrepinden i Dansk Ornitologisk Forening efter sin gamle lærermester Otto Helms. Med Poul

Jespersen som formand satte DOF mere fokus på fredning og fuglebeskyttelse. På den første generalforsamling med ham som formand, 27. januar 1942, markerede han dette skift med bl.a. disse af referenten nedskrevne ord fra formanden: "Fredningsvirksomheden havde mest været af Raadgivende Art, idet et Par af Bestyrelsens Medlemmer til Danmarks Naturfredningsforening havde afgivet Erklæringer om Fuglelivet paa Steder af særlig ornithologisk Interesse, hvor Udtørrings- og Inddæmningsforetagender havde været planlagt. F.eks. Filsø med sit storslaaede Fugleliv, en Naturværdi af første Rang, som vi særlig i Træktiden næppe har Mage til andetsteds i Danmark, var der lagt særlig Vægt paa at fremhæve. Med al mulig Respekt for de mange Bestræbelser, der i Tider som de forhaandenværende gaar ud paa at vinde nyt Land og skaffe Beskæftigelse, havde man anset det for nødvendigt at kæmpe for at bevare noget for den danske Fauna saa enestaaende som denne fuglerige vestjyske Sø" (Jespersen 1942c). Kampen var desværre forgæves, Filsø blev afvandet.

Jespersen understregede også på samme generalforsamling, at DOFT var eneste bindeled til de mange medlemmer, der ikke kunne deltage i møder og ekskursioner, og pointerede vigtigheden af at holde tidsskriftets standard så høj som muligt af hensyn

til foreningens anseelse. Under besættelsen var det ikke let at drive foreningsvirksomhed. På grund af spærretiden om aftenen måtte møder og generalforsamlinger afholdes om eftermiddagen, og 29. august 1943 måtte en tur til Saltholm aflyses. Men formanden kunne glæde sig over et støt stigende medlemstal, en fornuftig økonomi og et imponerende fremmøde af medlemmer til alle arrangementer. De fem mørke år fik danskerne til at rykke tættere sammen. Det samme gjaldt DOFs medlemmer. Under beretningen for 1945 udtalte formanden, at "det kun med største Besvær var lykkedes at gennemføre Møderne i Vinteren og Foråret 1945 paa Grund af de urolige og uhyggelige Forhold og det knugende Tryk, der laa overalt" (Jespersen 1946b).

Fronterne mellem de gamle ægsamlere og nye kræfter brød ud på generalforsamlingen 26. januar 1943, hvor der blev kampafstemning om en bestyrelsespost. Yngre kræfter ville have en notorisk ægsamler stemt ud. Det lykkedes i første omgang, men ved en ekstraordinær generalforsamling kom manden ind igen. Jespersen, der var en fredens mand, var ikke glad for disse konflikter.

Ved de tre generalforsamlinger i 1949, 1950 og 1951 oplevede Poul Jespersen et stigende pres fra medlemmerne om at udvide bestyrelsen og sikre provinsen fast repræsentation. I det hele taget var der velbegrundede krav om, at foreningen skulle gøre mere for provinsmedlemmerne. Fra Fyn lå et forslag om oprettelse af en lokalafdeling. Flere talte også for, at DOF blev mere aktiv for jagtfredning af flere arter og tog et selvstændigt initiativ til revision af jagtloven. Til det sidste udtalte Jespersen, "at foreningen selvfølgelig til sin tid vilde fremsætte ændringsforslag til jagtloven; men hans erfaring efter samråd med andre var, at tidspunktet ikke var opportunt i øjeblikket" (Jespersen 1949).

Specielt generalforsamlingen i 1950 var dramatisk. Rasmus Rechs konkrete forslag om en for-

øgelse af antallet af bestyrelsesmedlemmer for at tilgodese provinsen gav voldsom debat. En foreslog DOF delt i to afdelinger med Storebælt som grænse, en anden mente, at bestyrelsen ønskede at sabotere ethvert forslag, mens en tredje betvivlede, at bestyrelsen havde råd til at afgive to medlemmer til provinsarbejde. Formanden truede direkte med, at der skulle findes fire nye bestyrelsesmedlemmer, hvis der blev kampafstemning. Bestyrelsens fire kandidater blev da også valgt. Under eventuelt kom det frem, at der var taget æg fra reder under en ekskursion med DOF.

På Jespersens sidste generalforsamling den 30. januar 1951 kunne han glæde sig over, at medlemstallet nærmede sig 1000, men ellers var aftenen præget af et bittert opgør mellem de, der ville udvide bestyrelsen og sikre et landsdækkende demokrati i foreningen, og de, der intet ville ændre. Trods flertal for det første, faldt forslaget, da det ikke opnåede kvalificeret flertal. Der kom dog nye kræfter ind i bestyrelsen og en af de 'gamle' blev stemt ud. Bestyrelsen red stormen af, men oprøret var det første varsel om nye tider.

Den 20. december 1951 måtte Poul Jespersen give op over for en håbløs sygdom. Med ham mistede landet en af sine førende marinbiologer og DOF sin formand gennem næsten 11 år. Vennen Å. Vedel Tåning (1952) får de sidste ord i beskrivelsen af denne stilfærdige, livsglade, trofaste og flittige mand: "Ingen af sine hverv satte han dog så højt som at være formand for denne forening, den han siden sine helt unge år omfattede med en trofast kærlighed. Hans arbejde for dens vel og trivsel er velkendt i denne kreds; han glædede sig, når alt gik godt, men kunde trods sin medfødte optimisme være noget deprimeret, hvis bølgerne ved møder eller generalforsamling havde truet den fredens stemning, som han syntes skulde råde i dette reservert i en ellers urolig verden."

Vagn Holstein

Formand 29. januar 1952 – 24. november 1959

Ved generalforsamlingen den 29. januar 1952 skulle der vælges ny formand. Landsretssagfører Tobiesen redegjorde på bestyrelsens vegne for overvejelserne: "Der havde været enighed om at rette henvendelse til skovrider, dr. phil. Vagn Holstein om at lade sig stille, og opnåedes valg, var det bestyrelsens hensigt at vælge ham til formandsposten, der var blevet ledig efter dr. Jespersens død. Dr. Holstein havde givet sit samtykke" (Rasmussen 1952).

Holstein blev valgt med akklamation. Med valget af ham fik DOF en formand udefra, forstået på den måde, at han hverken havde erfaring som bestyrelsesmedlem eller havde været aktiv i foreningen. Han var dog medlem af DOF allerede fra starten i 1906 og havde i årenes løb publiceret en række afhandlinger i DOFT. Men ikke mindst var Holstein et særdeles kendt og respekteret navn langt uden for ornitologernes rækker på grund af sine indgående studier af strandengens fugle og af Fiskehejrens, Duehøgens, Hvepsevågens og Spurvehøgens liv, der, på det tidspunkt han blev formand, alle var publiceret i bogform (se kapitlet side 276).

Måske pegede bestyrelsen også på Holstein, fordi han ikke havde deltaget i det delvist personlige opgør mellem den gamle bestyrelse og dens støtter på den ene side og på den anden side medlemmerne fra provinsen og de yngre kræfter, der ønskede en mere markant foreningsprofil i jagt- og fredningsspørgsmål. Oppositionen så med meget kritiske øjne på, at bestyrelsen accepterede en notorisk aktiv ægsamler i sin midte, og det blev bestemt ikke bedre, da generalforsamlingen samme aften Holstein blev valgt, ved en kampafstemning nyvalgte et bestyrelsesmedlem fra provinsen, der også var en kendt ægsamler. Holstein overtog en forening noget i splid med sig selv.

Vagn Holstein blev født den 4. oktober 1889 på Hegnstrupgård ved Gundsømagle. Allerede som barn var han optaget af naturen og især fuglelivet. Sin ornitologiske interesse havde han rige muligheder for at udvikle på Gundsømagleegnen og senere de steder, hvor han kom til at virke. Holstein blev student fra Birkerød i 1908, valgte herefter skovbrugsstudiet og blev forstkandidat i 1914. I årene fra 1916 til 1920 arbejdede han med skovplanlægning, først som assistent og senere som skovtaksa-

tor. I 1920 blev han ansat på Einsidelsborg Gods (nu Egebjerggård) på Nordfyn som godsforvalter og skovrider. Efter nogle gode år her flyttede han i 1929 til Jægerpris og blev godsinspektør og skovrider på Frederik VII's stiftelse, hvor han virkede til sin død. I sit arbejde med at øge produktiviteten i skoven gik han forsigtigt til værks, når løvskov skulle erstattes af nåleskov. Han skånede både enkelte træer og grupper af træer og fik bevaret store, smukke skovlandskaber. Hans blik for naturværdier udmøntede sig i fredningen af de berømte træer, Kongegegen, Storkeegen og Snoegen, i et stykke urskov og i bevaringen af flere fine mose- og engområder.

Hans engagement i DOF kom i en ret sen alder, idet han var fyldt 62, da han blev formand. Holstein nåede at være formand for DOF i næsten otte år.

Feltornitolog, forfatter og amatørvidenskabsmand

Vagn Holstein var først jæger og friluftsmænd, men i årene på Einsidelsborg blev han sig bevidst som ornitolog. Allerede i 1926 beskrev han *Fuglelivet paa Einsidelsborg Gods* i DOFT (Holstein 1926). På godset kunne han dyrke studiet af fuglene intenst og målrettet, og han afdækkede flere danske fuglearters hemmeligheder, hvad adfærd og ynglebiologi angår. Han kunne færdes frit på store og uforstyrrede strækninger af strandenge, moser og skove, og her gennemførte han sine imponerende lange og kontinuerlige undersøgelser. Han begyndte systematisk at nedskrive sine iagttagelser på en præcis og videnskabelig måde og opdagede, at iagttagelserne indeholdt megen ny viden. Den opnåede viden delte han med andre i de roste og populære bøger *Fiskehejren* og *Strandengens fugle* (Holstein 1927, 1935a; se også kapitlet side 276).

Om studiet af Fiskehejren, som foregik over de fem sæsoner 1923-1927, skrev han selv: "Fra en Løvhyttes Skjul, ubemærket af Hejrerne, har jeg forsynet med Prismekikkert og Notebog, fulgt deres Liv fra den Dag, de i Februar indfinder sig ved Kolonien, indtil de flyvedygtige Unger i Juni-Juli forlader Rederne. Time efter Time, i Frost som i Regn, i bagende Sommersol og i Sommernattens koglende Skær, har jeg fulgt disse mærkelige Fugles Liv og Færden i alle Faser og gennem alle Døgnet's Timer, og det er disse Timers vidunderlige Oplevelser, som jeg i det efterfølgende har forsøgt at genfortælle, i Haab om, at de maa bringe andre blot en ringe Del af den Glæde, som det har været mig at samle denne Sum af Iagttagelser" (Holstein 1927). Denne suve-

ræne og grundige arbejdsmetode i felten var hans varemærke gennem alle årene.

I *Fiskehejren* var han ikke så bundet af videnskabelige krav og kunne skrive, som han helst ville. "Man mærker under læsningen den smittende begejstring Holstein har følt ved under sine lange samvær med fuglene at kunne trænge ind i naturens inderste ... Han viser sig allerede her i sit første større værk som den fødte naturforsker, og samtidig fremgår det klart, hvori hans særlige force bestod, beherskelsen af et stort og mangesidet, detaljeret og minutiøst iagttagelsesmateriale. Samtidigt mestrer han sit modersmål og forstår at udtrykke sig på et smukt og sobert dansk. ... Tværtimod kan det synes som om *Fiskehejren*, hvor han er helt i overensstemmelse med sig selv og sine intentioner, er perlen i hans forfatterskab. Den er så umiddelbar, så dugfrisk, så herlig fri for støv og studerekammer, og samtidig så letlæst som en fængslende roman. Intet under, at den i sin tid fik så mange i tale og skaffede fuglene mange nye venner" (Salomonsen 1960).

Vagn Holstein var med sine grundige studier af fuglenes adfærd og ynglebiologi noget af en pioner. (Denne disciplin fylder stadig ikke meget blandt vor tids amatørornitologer.) Hans evne til præcist at beskrive fuglenes adfærd i et læseværdigt sprog er mesterlig. Hans sprog skaber hos læseren tydelige billeder. Det gives der mange fine prøver på i *Strandengens Fugle* som her: "I Parringstiden er Vibehannen en fuldstændig Luftakrobat. I susende Flugt kæntrer han sig lodret ned gennem Luften, vendende og drejende sig, saa snart den ene, snart den anden Vingepeger nedad, hvorved hans mørke Ryg og lyse Underside skiftevis vendes mod Beskueren. Saa stiger han til Vejrs igen som en Raket, flyver i vide Rundkredse med taktfaste, brummende Vingeslag, indtil han atter pludselig hvirvler nedad i et Flimmer af sort og hvidt, udstødende sit Parringskrig med vidt aabent Næb. Op og ned, højt og lavt, uden at unde sig Rist eller Ro, flyver han over det sted paa Engen, som han anser for sit eget, og hvor Reden snart skal bygges" (Holstein 1935a).

Ja, sådan opfører vibehannen sig, men vi travle, nutidens feltornitologer ænses det næppe, skønt sceneriet udspiller sig hvert forår lige for øjnene af os. Vi bestemmer, registrerer eller tæller fuglene og lader det blive ved det.

I sin anmeldelse af bogen skriver Poul Jespersen: "Det er saa langt overvejende Teksten, der giver denne store og smukke Bog sin Værdi, og det er først og fremmest den store Rigdom paa biologiske Iagttagelser, der særpræger og fremhæver dens betydning" (Jespersen 1935).

Vagn Holsteins bog om Duehøgen indbragte ham doktorgraden ved Københavns Universitet. Duehøg fortærer en Blishøne. Foto: Henrik Frost Nielsen.

Strandengens fugle fra 1935 kaldte Salomonsen "et hovedværk om de danske vade- og ynglefugle og deres livsforhold, med en fylde af nye og interessante iagttagelser, en sand guldgrube for enhver som ønsker nærmere oplysninger om strandfuglenes levevis" (Salomonsen 1960).

Årene på Jægerspris

Da han flyttede til Jægerspris i 1929, fik han nye muligheder og snart fulgte artikler i DOFT om bl.a. Grønsikken, Dompap og Svaleklire (Holstein 1934, 1935b, 1957), og senere kom artikler om rovfuglenes efterårstræk over Jægerspris og om fuglelivet på Jægerspris Gods (Holstein 1946, 1953-1954). Men den meste tid i felten brugte han på studiet af ynglende rovfugle, enten fra et skjul i skovbunden nær redetræet eller fra et skjul højt oppe i nabotræet til en beboet rede. Ofte anvendte han også et fototårn på 14 meters højde, dels for at have ideelle iagttagelsesmuligheder, og dels for at kunne tage nærbilleder af rovfuglenes liv i reden.

På baggrund af disse intense studier kunne han skrive sit hovedværk, *Biologiske studier over dan-*

ske rovfugle I-IV, der blev publiceret som de fire bøger *Duehøgen* (Holstein 1942), *Hvepsevågen* (Holstein 1944), *Spurvehøgen* (Holstein 1950) og *Musvågen* (Holstein 1956a).

Bogen om Duehøgen indbragte ham doktorgraden ved Københavns Universitet. Om den bedrifter skriver Finn Salomonsen: "Dette var for så vidt bemærkelsesværdigt, af to grunde. For det første fordi Universitetet yderst sjældent tildeler en ikke-akademiker sin højeste grad. Dernæst fordi doktorafhandlingen, ligesom Holsteins øvrige bøger, havde form af en populærvidenskabelig bog (der for øvrigt opnåede den for en disputats så sjældne ære at blive bestseller) uden den stringens som man plejer at forlange" (Salomonsen 1960).

Å. Vedel Tåning anmeldte *Duehøgen* i DOFT. Han roser selvfølgelig bogen, men kritiserer den også på flere punkter: "Der kræves hertil et indgående Litteraturstudium, og man har det Indtryk, at Forfatteren ikke ynder Samkvem med Studiefæller gennem Bøger, i hvert fald er hans Litteraturstudier yderst sparsomme." Et kapitel om rugetemperaturen betegner Tåning som "mindre vellykket" og skriver, at "Forfatteren skylder Læserne at bringe

nye Bidrag paa dette Felt, som han uden tilstrækkelig Kundskab og Selvkritik har vovet sig ind paa" (Tåning 1942).

Også de følgende bøger om Hvepsevågen og Spurvehøgen anmeldes af Tåning. Der er stadig kritik, hvorefter Holsteins gode ven, Otto Wilhjelms skriver: "Holstein mødte videnskabelig kritik for sine rovfuglebøger. I stigende grad beskæftigede kritikken sig med bagateller" (Wilhjelms 1960).

Men ellers er der mest roser fra Tånings pen, som her om *Spurvehøgen*: "For denne som for alle forfatterens fuglebøger gælder det, at den giver væsentlige bidrag til det emne, der er taget til behandling; hertil bidrager i høj grad, at forfatteren ofte giver de friske iagttagelser nedskrevet på stedet, eller giver disse iagttagelser i overskuelige tabeller eller på lignende måde. Hans værker får derved blivende betydning" (Tåning 1950).

Holsteins fire rovfuglebøger betegnes af Salomonsen som klassikere i den danske ornitologiske litteratur, der for altid vil bevare Holsteins navn (se kapitlet side 276). Vi, der var ornitologer i 70'erne, ønskede at eje disse bøger. Nutidens yngre ornitologer kender knap deres eksistens.

I en nekrolog fra 1960 skriver Otto Wilhjelms: "Direkte fortæller bøgerne om iagttagne fugle, mellem linierne siger de meget om iagttageren, men de tier om det, der trænger sig mest på, når en gammel ven mindes Vagn Holstein – billedet at et sjældent fint og helstøbt menneske" (Wilhjelms 1959).

Formand i otte år

Det lykkes Vagn Holstein og bestyrelsen at dæmpe de oprørske gemytter. Det fremgår tydeligt af generalforsamlingsreferaterne fra hans formandstid. Ofte fremhæver han breve fra medlemmer i provinsen, der udtrykker uforbeholden tilfredshed med foreningens provinsarbejde, og de yngre medlemmers krav om feltstationer, ungdoms- og studielejre, studiekredse i foreningsregi og endnu flere aktiviteter i provinsen bliver i nogen grad opfyldt i de år (se kapitlet side 206).

Ved frivillig arbejdskraft bygges og drives en ringmærkningsruse på Amager, og de to første studielejre gennemføres i 1955 ved Præstø Fjord og i Blåvand. Den sidste med 45 deltagere, heraf 7 udlændinge. Om de aktiviteter siger formanden i januar 1956: "Det skal ikke være nogen hemmelighed, at bestyrelsen omfatter det feltornitologiske udvalgs arbejde med den allerstørste opmærksomhed og interesse. Selv om de videnskabelige resultater, som opnås ved udvalgets arbejde i første omgang måske ikke er særlig bemærkelsesværdige, så

kan arbejdet i lejrene og ved rusen ikke vurderes højt nok i pædagogisk henseende; det giver de helt unge og yngre endnu noget uerfarne ornithologer lejlighed til under kyndig vejledning at blive fortrolige med adskillige af den moderne ornithologiske mange grene" (Holstein 1956b).

I jubilæumsåret 1956 kunne formanden glæde sig over, at der var oprettet feltornitologiske udvalg i Jylland og på Fyn, og samme år startede de første fire studiekredse for interesserede medlemmer.

Foreningens 50-års jubilæum blev fejret med maner. På dagen den 15. oktober var der ekskursion i Zoologisk Have, og ved et jubilæumsmøde på Københavns Universitet meddelte Vagn Holstein navne og data på 10 nyudnævnte æresmedlemmer. Her blev der også holdt foredrag og vist film. Festsiddagen med 120 deltagere blev afholdt i Zoologisk Haves restaurant, hvor formanden gav en skildring af foreningen. DOFT udkom med en komplet fortegnelse over samtlige bestyrelsesmedlemmer i de første 50 år og med en liste over samtlige medlemmer, inkl. indmeldelsesåret.

Beretningerne fra Holsteins periode er ikke præget af de store naturpolitiske emner. Foreningen protesterede dog, da "merkantile" kræfter søgte at få Ulvshalefredningen ophævet, mens et forslag fra overførster, kammerherre O. Fabricius om oprettelse af en "Fuglefredningsfond" ikke blev ført ud i livet, skønt bestyrelsen havde sympati for tanken (Holstein 1959). Den mente, at flere skuldre måtte bære, for DOF kunne umuligt alene skaffe en startkapital på kr. 50.000. Ved Holsteins sidste generalforsamling den 27. januar 1959 kunne han meddele, at han på opfordring fra Karen Blixen var indtrådt i den nyoprettede Rungstedlundfond som DOFs repræsentant.

Tiltagende sygdom i hans sidste år som formand forhindrede ham i at være så aktiv i DOF, som han gerne ville. Men han kunne glæde sig over ro i foreningen, og en medlemsfremgang på 300 medlemmer. Hans samtidige fremhævede hans evner til at forene modsætninger og beskrev ham som rolig og harmonisk af væsen. Hvis situationen fordrede det, kunne han dog optræde både myndigt og bestemt.

Vagn Holstein døde 24. november 1959 på Jægerspris midt i sit arbejde som formand og skovrider. I nekrologen i DOFT skrev Finn Salomonsen: "Ganske sikkert var han en lykkelig mand, i sit arbejde i skoven og blandt fuglene. Få kunne som han lade sig inspirere og berige i den store ensomhed, borte fra menneskevrimmelens med dens trængsler og fortrædeligheder. Og få har høstet så rige frugter af de lange vagter, ene med fuglene" (Salomonsen 1960).

Finn Salomonsen

Formand primo 1960 – 13. februar 1971

Desværre har jeg aldrig selv talt med Finn Salomonsen. Kun en enkelt gang i begyndelsen af 70'erne så jeg ham til en generalforsamling i DOF, for selv om han var stoppet som formand i 1971, fulgte han levende med i foreningens ve og vel og var til helt sin død medlem af Fugleværnsfondens bestyrelse.

Jeg ville gerne have oplevet Finn Salomonsen, der står som en af de allerstørste i dansk ornitologis historie. Jeg kunne så med egne oplevelser have bidraget til denne beretning om naturforskeren og ekspeditionsmanden, forfatteren og popularisatoren, fredningsmanden og formanden, aristokraten og eneren, der var så flittig og produktiv, at listen over hans bøger, videnskabelige afhandlinger, populære artikler inden for ornitologi, indlæg i natur- og miljødebatten, boganmeldelser etc. når op på næsten 600 titler eller ca 13 000 sider. En helt enestående præstation.

To forhold fik afgørende betydning for Finn Salomonsens løbebane som internationalt berømt ornitolog. Allerede 13 år gammel kom han i forbindelse med DOFs første formand E. Lehn Schiø-

ler, der boede på Uraniavej på Frederiksberg nær Finn Salomonsens hjem. Han var en flittig gæst hos Schiøler i hans 'museum', der rummede over 20 000 udstoppede og skindlagte fugle. Schiølers store interesse for fugleracer og fuglenes dragtskifter blev også Finn Salomonsens. Da Schiøler i 1925 tog på sin store indsamlingsekspedition til Grønland, fulgte den 16-årige Finn Salomonsen med som yngste mand. På den tur tabte han sit hjerte til Grønland og ikke mindst til fuglelivet i dette storslåede land. Om sit valg af ornitologien skriver Finn Salomonsen: "I spent many evenings in Dr. Petersen's home, learning and discussing marine zoology. I was seriously inclined to choose that field, rather than ornithology, as my future specialty, until I met Ejler Lehn Schiøler, and one year later received the offer to accompany him to Greenland" (Salomonsen 1973).

Finn Salomonsen blev født 31. januar 1909 som søn af grosserer Alfred Salomonsen og hustru Xenia Jacobsen. Efter forældrenes skilsmisse fulgte han med moderen ind i et nyt ægteskab med brygger Vagn Jacobsen, Carlsberg, så Finn Salomonsen

voksede op i et både velstående og kulturelt stimulerende miljø. I skolen var han meget interesseret i naturhistorie, især i fugle, og han blev allerede medlem af DOF i 1923, kun 14 år gammel, sandsynligvis stærkt inspireret af Schiøler.

Efter studentereksamen fra Skt. Jørgens Gymnasium i 1927 fulgte studiet i zoologi ved Københavns Universitet, der afsluttedes med en magisterkonferens i 1932. Der er ingen tvivl om, at han ønskede sig en videnskabelig karriere som ornitolog, men på det tidspunkt var ingen af de få ornitologstillinger ledige, så han måtte i en årrække ernære sig som 'løsarbejder'. Fra 1932 til 1942 var han videnskabelig medarbejder ved Politiken, og fra 1937 til 1943 assistent ved Naturfredningsrådets reservatudvalg, der førte tilsyn med de videnskabelige reservater. Resultaterne fra flere af sine ture for reservatudvalget publicerede han som meddelelser i DOFT, f.eks. *Optælling af Ynglefugle paa nogle danske Reservater* (Salomonsen 1940) og *Fugletællinger 1936-1942 paa Hirsholmene og Christiansø* (Salomonsen 1943a; se også kapitlet side 215).

Finn Salomonsen spildte ikke tiden, og i 1939 kunne han kalde sig doktor på en disputats om Fjeldrypens dragtskifter (Salomonsen 1939).

I de år Salomonsen ventede på sin chance, var R. Hørring museumsinspektør på Zoologisk Museum. Kemien mellem de to var dårlig, så Salomonsen havde svært ved at få lov til at arbejde med museets fuglesamlinger. Men da Hørring døde i 1943 blev Salomonsen assistent ved ZM, i 1952 blev han amanuensis, i 1958 afdelingsleder og fra 1960 lektor i ornitologi.

Finn Salomonsens indsats i DOF er intet mindre end imponerende. Inden har var fyldt 20 år, havde han publiceret de første fire artikler i DOFT, alle så velskrevne, at man forestiller sig en erfaren skribent. Antallet af bidrag til DOFT gennem årene er uden sidestykke. Fra 1943 til 1961 var han tidskriftets meget kompetente redaktør, dog afbrudt af to perioder, hvor han opholdt sig i udlandet – fra 1943 til befrielsen i 1945 nødtvunget i Sverige pga. sin jødiske herkomst, og i 1951-1952 som leder af den danske ekspedition til Filippinerne. Som redaktør fremhæves hans videnskabelige bredde og internationale orientering.

Efter Vagn Holsteins død i slutningen af 1959 trådte Salomonsen til som DOFs femte formand i begyndelsen af 1960. Den post havde han ønsket sig længe, og han løste opgaven kompetent og overbevisende. Da han døde i 1983, havde han været DOF et særdeles aktivt og trofast medlem gennem 60 år.

Med Grønland i hjertet

Om sit forhold til Grønland skriver Finn Salomonsen selv: "Min egen forbindelse med Grønland går meget langt tilbage og er af meget personlig art. Jeg har altid følt mig stærkt knyttet til landet, lige siden jeg for to-og-fyrrer år siden i min grønne ungdom lærte Grønland at kende. Det var som ornitholog, jeg allerede dengang besøgte landet, og det har været i denne egenskab, jeg senere har foretaget i alt ti ekspeditioner og rejser i Grønland. Det grønlandske fugleliv har stadig fængslet mig og tiltrukket mig og stadigt budt mig nye opgaver" (Salomonsen 1967a).

Mødet med Schiøler og turen til Grønland lagde, som Bent Muus skrev i sin nekrolog, "grunden til Finn Salomonsens livslange videnskabelige interesse for fuglenes trækruter, fældning, racedannelse og systematik og hans store kærlighed til den grønlandske fuglefauna og hele den arktiske natur" (Muus 1983).

Jeg ville gerne have mødt manden, der helt alene prøvede at overbevise grønlænderne om nødvendigheden af store begrænsninger i den til tider hæmningsløse jagt, der var ved at udrydde store bestande af havfugle, et arbejde der desværre ikke er blevet mindre aktuelt siden da (se kapitlet side 254).

Finn Salomonsen besøgte Grønland i alt 21 gange i perioden 1925-1981, særlig hyppigt i 70'erne. De to første rejser var indsamlingsrejser, hvor der begge gange blev hjembragt ca 500 fugleskind. Men han ville videre med sit arbejde i Grønland.

For at udforske fuglelivet deroppe organiserede han på rejserne i 1946, 1954 og 1960 den grønlandske ringmærkning. Det var et dristigt projekt i et land uden ornitologer, men Salomonsen fandt en genial løsning. Han fik de lokale myndigheder til at udpege interesserede grønlændere, der var villige til at deltage i arbejdet mod betaling. Den enkelte ringmærkers løn afhang af arten og antallet af ringmærkede fugle. For hver tilbagemeldt ring, hvor fuglefoden med ring blev afleveret, udbetaltes en dusør på 2 kr. Systemet fungerede, fordi grønlænderne kendte fuglene så godt og ofte havde god tid om sommeren. Efterhånden løb tiden dog fra det, og systemet ophørte med udgangen af 1984 (Kampp 1999).

Bent Pors Nielsen skriver om den grønlandske ringmærkning i det særnummer af DOFT, der blev udgivet i 1979 for at ære Salomonsen i anledning af hans 70 års fødselsdag: "For lokalbefolkningen betød systemet dels en kærdommen biindtægt, dels at den blev indviet i forskningens fascinerende verden, og der er ikke tvivl om, at Salomonsens

system har åbnet mange grønlanderes øjne for, at fuglene har andre værdier end de rent ernæringsmæssige" (Pors Nielsen 1979). Med omkring 15000 genmeldinger af ca 200000 mærkede fugle blev Salomonsens projekt en stor succes. Nogle af de spændende resultater publicerede han løbende i DOFT, mens en samlet bearbejdning kom med bogen *Fuglene på Grønland* (Salomonsen 1967a), og efterfølgende har Peter Lyngs opdateret bearbejdningen til og med 2001 i et særnummer af DOFT (Lyngs 2003).

Salomonsens næste store bedrift blev en udløber af ringmærkningen, der ganske overbevisende dokumenterede det alt for hårde jagttryk i Grønland. Allerede efter rejsen i 1954 delagtiggjorde han DOFTs medlemmer i de principper, en ny grønlandsk jagtlov burde følge (Salomonsen 1955). I de følgende år opnåede han gennem møder og forhandlinger med landsrådet og de kommunale myndigheder forskellige fremskridt for fuglefredningen. Men først fra og med rejsen i 1964 engagerede Salomonsen sig for alvor i kampen for en forbedret jagt- og fredningslovgivning i Grønland. I de følgende år vandt han flere små sejre, men behovet for en samlet jagtlov for hele Grønland blev efterhånden klart for alle parter. I begyndelsen af 70erne viste landsrådet ham en helt enestående tillid, da man bad ham udarbejde et *Forslag til vedtægt om jagt på fuglene i Grønland* (Salomonsen 1974a). Alle hans rejser i 70erne drejede sig om denne opgave. Han arbejdede utrætteligt på projektet ved utallige møder med landsrådet og kommunalbestyrelserne langs kysten og med information til den brede befolkning i 64 radioforedrag i årene 1974 og 1977. Disse foredrag blev samlet i bøgerne *Fuglene i menneskenes land 1 og 2* (Salomonsen 1974b, 1979).

Salomonsens fantastiske arbejde bar endelig frugt, da *Landsrådsvedtægt om jagt på fugle i Vestgrønland* trådte i kraft i 1978.

Forsker, forfatter og meget mere

Om Finn Salomonsen som forsker skriver Bent Muus i sin nekrolog: "I sin forskning var Finn Salomonsen både uhyre produktiv og meget alsidig. Studier af Nordens og Grønlands fugle står i centrum af hans produktion. Han skrev mange faunistiske artikler med noter om ynglebiologi, trækforhold og systematik, men tyngdepunktet blev den lange række af undersøgelser over geografisk variation og racer, som han påbegyndte allerede i sin tidlige ungdom" (Muus 1983).

I Lorenz Ferdinands og Jon Fjeldsås nekrolog i DOFT lyder bedømmelsen: "Hans videnskabelige indsats favnede enormt vidt, men havde indoaustralske småfugles systematik, dansk fugleliv, ringmærkningen på Grønland og de arktiske fugles levevilkår som hjørnестene" (Ferdinand & Fjeldsås 1983).

Til Salomonsens styrkesider hørte iflg. Bent Muus hans gode dømmekraft i systematiske spørgsmål og hans imponerende belæsthed og gode faglige hukommelse. Salomonsen var ikke den store statistiker, men Muus fremhæver, at hans konklusioner oftest har vist sig at været rigtige.

Torben Wolff udtrykker det således: "Karakteristisk for Salomonsens videnskabelige produktion er dels hans enorme litteraturkendskab, dels at hans konklusioner der er baseret på iagttagelse, kombinationsevne og intuition i det store og hele er blevet bekræftet af senere, mere statistisk funderede undersøgelser" (Wolff 1984).

Finn Salomonsen var den fødte forfatter, der både havde let ved at skrive og lyst til at fortælle. Dertil kom hans særlige talent for at formidle vanskeligt tilgængeligt stof for den brede offentlighed. Hans bøger spænder vidt, fra *Fugletrækket over Danmark* (der senere kom i flere udgaver med titlen *Fugletrækket og dets gåder*) over *Grønlands Fugle* og *Danmarks Fugle I-III* til de mere litterære bidrag i *Året og fuglene* og *Karen Blixen og fuglene* (Salomonsen 1938, 1941, 1951, 1953, 1964) samt *Det arktiske år* sammen med Peter Freuchen (Freuchen & Salomonsen 1958).

Han skrev anmeldelser, debatindlæg og holdt foredrag i radioen etc. Hans pen kunne være bidende spids som her i anmeldelsen af Kaj Westerskovs bog *Urfuglen*: "Westerskov udtaler en manende og indtrængende Opfordring til ikke at lade denne skønne og særprægede Fugl forsvinde i vort Land og foreslaar som det vigtigste Middel til at bevare den sikring af store Hedearealer, der ikke maa opdyrkes. ... Westerskov burde snarere – hvis han ikke var saa udpræget Jæger – have foreslaaet Totalfredning af Urfuglen nogle Aar, som det tidligere med godt Resultat er gennemført herhjemme" (Salomonsen 1943b).

Men han kunne også være næsten hjertevarm i sine anmeldelser, som her af *Jeg ser på fugle*: "Denne praktiske og forbilledligt udarbejdede lille håndbog er et resultat af D.O.F.s Feltornitologiske Udvalgs bestræbelser for at udbrede kendskabet til fuglene i vide kredse. Bogen vinder om stor sagkundskab, fortræffeligt samarbejde, megen opfindsomhed og udpræget pædagogisk sans. ... I udlandet har *Jeg ser på fugle*

På sin første rejse til Grønland i 1925 tabte Finn Salomonsen sit hjerte for altid til det smukke land mod nord og de grønlandske fugle. Isfjeld med Rider. Foto: Lars Witting.

allerede vakt smigrende opmærksomhed, hvilket er ganske naturligt. Når man læser den, får man lyst til at gribe kikkerten og begive sig ud i naturen; kan nogen bedre anbefaling ønskes?" (Salomonsen 1959).

Formand i et tidehverv

I Vagn Holsteins år som formand lurede modsætningerne lige under overfladen mellem bestyrelsen og dens støtter på den ene side og de yngre, aktive på den anden side. De ønskede sig mere dynamik i foreningen, flere bestyrelsesmedlemmer fra provinsen og en mere feltornitologisk linje. At bestyrelsen passivt accepterede to ægsamlere i sin midte, provokerende også mange medlemmer.

Ved generalforsamlingen den 26. januar 1960 sprang låget af for den indestængte utilfredshed. Næstformanden, Falkenberg Rasmussen, aflagde beretning, mens den kommende formand, Finn Salomonsen, klogelig holdt sig i baggrunden. Måske huskede man, da han lidt arrogant ved generalforsamlingen i 1951 "ønskede oplyst, hvilke fordele man så i at have bestyrelsesmedlemmer boende i provinsen; han anså det for mest formålstjenligt, at bestyrelsen var i København."

Bestyrelsen foreslog genvalg af tre medlemmer og nyvalg af deres egen kandidat, bosat i København. Det fik alle fløjene på banen med hver deres modkandidat. Bestyrelsen blev kaldt en akademisk klub, og flere foreslog en udvidelse. Ja helt op til 20 medlemmer plus et forretningsudvalg blev bragt i forslag. Generalforsamlingen blev afbrudt, bestyrelsen vendte tilbage og foreslog valg af deres kandidater, men med et løfte om en ekstraordinær generalforsamling med en udvidelse til ni for øje. Aftenens dirigent, professor Spärck, opfordrede til at bringe de latente modsætningsforhold ud af verden. Der skulle en lovændring til. Generalforsamlingen accepterede bestyrelsens kandidater og nedsatte et udvalg bestående af seks af de mest fremtrædende kritikere fra de forskellige grupper. De skulle sammen med tre fra bestyrelsen, heriblandt Finn Salomonsen, diskutere sagen og forberede en lovændring.

Under eventuelt opstod der igen voldsom debat. DOF skulle være en bredere forening med et større medlemstal, der var kritik af foreningens struktur og virkefelt og krav om mere refererende stof i tidsskriftet, som en del medlemmer fandt for videnskabeligt. Redaktøren, Finn Salomonsen, afvi-

Finn Salomonsens anden ekspedition til Grønland gik i 1936 til Upernavik og Thule. Den 27-årige Salomonsen var ekspeditionens leder. Arkivfoto.

ste kritikken af DOFT under hensyn til, at forskellige interessesfærer havde hjemme i DOF.

Udvalget med professor Spärck som formand arbejdede hurtigt, og ved en ekstraordinær generalforsamling den 3. maj 1960 blev nye love vedtaget med stort flertal. Den gamle bestyrelse på syv blev suppleret med otte nye navne, så bestyrelsen fremover bestod af 15 personer. Blandt de otte nye var mange af de mest fremtrædende kritikere. Det blev fremhævet, at DOF stod over for en ny æra, og at tanken med udvalgsarbejdet havde været at skaffe alle retninger inden for dansk ornitologi repræsentation i bestyrelsen.

Ved generalforsamlingen den 14. februar 1961 deltog 119 medlemmer. Formanden, Finn Salomonsen, sagde i sin beretning bl.a.: "Som en skelsættende begivenhed i foreningens historie må man betegne den strukturændring, som foreningen er undergået i år, og som er kommet i stand på grund af de ønsker som fra mange sider fremsattes overfor bestyrelsen på generalforsamlingen i januar 1960. Der blev på selve generalforsamlingen valgt et udvalg, som havde til opgave at udarbejde forslag om foreningens nye struktur. Udvalget, som bestod af gross. C. A. Blume, læge L. Ferdinand,

kontorchef Th. Frølich, Irs. R. Reeh, stud med. N. Rosenberg, dr. Phil. Finn Salomonsen, prof. R. Spärck (udvalgets formand), Irs. E. Tobiesen og prof. K.-G. Wingstrand, med højesteretsdommer, dr. jur. J. Trolle som observatør, holdt en række møder og nåede sluttelig frem til et forslag om nye foreningslove" (Salomonsen 1961).

Trods ny bestyrelse blev også denne generalforsamling særdeles dramatisk. Under valg til bestyrelsen var én af de to ægtsamlere indstillet til genvalg (den anden ægtsamler trak sig fra bestyrelsen i protest mod de nye love). Han blev voldsomt angrebet af et ungt medlem af forsamlingen, Joes Ramsøe Jacobsen, der ønskede at få oplyst af den pågældende, om han stadig var ægtsamler. Manden var syg og derfor ikke til stede. Dirigenten måtte konstatere, at forsamlingen ikke ønskede at tage stilling til genvalg, før man havde fået svar på det stillede spørgsmål. Generalforsamlingen blev udset til den 4. april. Her mødte han op og bedyrede, at han personligt var holdt op med at samle æg engang i 40'erne, men han ville ikke oplyse, hvornår der sidst var tilgået æg til hans samling, og generalforsamlingen stemte ham ud. Ganske uheldigt i foreningens historie. Bestyrelsen var nu for første gang helt rensat for aktive ægtsamlere. Men at det skulle tage 55 år at nå dertil, må Salomonsen m.fl. tage på deres kappe.

DOF i udvikling

Efter disse voldsomme begivenheder var der i næsten hele Salomonsens 'regeringsperiode' fred og arbejdsro i DOF, inden et nyt ungdomsoprør brød ud i hans sidste år som formand. Med Finn Salomonsen i spidsen kom der for alvor gang i en meget positiv udvikling med fremgang på alle områder. Medlemstallet voksede fra ca 1600 til ca 3200 i 10-året, mens han var formand. Møde- og ekskursionsvirksomheden satte næsten hvert år ny rekord. Rejsemålene blev udvidet til hele Europa og til Afrika, og fredningsudvalg, faunistisk udvalg og et sjældenhedsudvalg så dagens lys i de år.

Foreningen fik i 1960 påtaleret i fredningsdeklarationen for Vejlerne, og i 1961 blev DOF optaget i Friluftsrådet. I 1963 åbnede DOFs fuglestation i Blåvand med Lorenz Ferdinand som stationsleder, og samme år udkom *Oversigt over Danmarks Fugle* forfattet af Finn Salomonsen (Salomonsen 1963). I 1964 frarådede DOF på det kraftigste anlæg af en lufthavn i området ved Kongelunden og Amagers sydkyst. I 1965 indledtes en ny tradition med årsmøder på Hotel Nyborg Strand. Ved årsmødet i 1966 var det faglige emne rovfuglene i Danmark

og deres foruroligende tilbagegang. Årsmødet sendte en resolution til ministerier og presse, der efter sigende gav genlyd, og resuméer af samtlige foredrag blev sendt til folketingets jagtlovsudvalg med henblik på totalfredning af alle rovfugle (se også kapitlet side 150).

Men den helt store begivenhed var oprettelse af Fonden til Værn af danske fuglelokaliteter. Det skete ved en ekstraordinær generalforsamling den 11. oktober 1966, hvor fonden og dens love blev enstemmigt vedtaget. Tanken bag fonden var, at DOF "med tiden kan erhverve områder af betydning for fredningen af den mest truede del af vor fuglefauna, nemlig vade- og svømmefuglene samt rovfuglene." Samme år fejrede DOF sit 60-års jubilæum med møde og jubilæumsmiddag.

Fredningsudvalget havde masser af opgaver. Det afgav stribevis af erklæringer og protester til fredningsmyndighederne, ofte i et tæt samarbejde med Danmarks Naturfredningsforening. F.eks. protester mod afvanding af Bøvling Fjord og Præstø Fed, og krav om fredning af fugleområder på Læsø og på Agger Tange. Udvalget og DOF kunne i de år glæde sig over, at mere end et dusin fredninger blev gennemført med kvalificeret bistand fra DOF (se også kapitlet side 100).

DOF dristede sig også ud på den internationale bane med en protest til de belgiske myndigheder mod indfangning af småfugle til konsum.

Ved generalforsamlingen 28. januar 1967 konstaterede formanden med stolthed: "Mig bekendt findes ingen anden ornithologisk forening i noget land, der arbejder på så mange felter og foretager et så stort antal arrangementer på de forskellige områder. En sådan virksomhed kan kun gennemføres ved hjælp af en stærk central organisation, en stor forståelse for samarbejdets betydning og en udpræget offervilje hos et stort antal mennesker" (Salomonsen 1967b).

Fra og med årsmødet på Nyborg Strand i 1969 gennemførtes generalforsamling og et fagligt symposium for de feltaktive i forlængelse af hinanden. Det var første gang nogensinde en generalforsamling blev holdt uden for København.

På generalforsamlingen 27. februar 1968 fremhævede Finn Salomonsen, at DOF sammen med Friluftsrådet året før havde sendt et åbent brev til folketinget med en kraftig opfordring "om at frede samtlige danske rovfugle øjeblikkeligt på grund af den overhængende fare bestanden var i, og således ikke afvente jagtlovens fremkomst, hvis vedtagelse på daværende tidspunkt lå ud i fremtiden. Resultatet var overordentlig glædeligt, idet landbrugsministeriet den 4. marts (1967) be-

Finn Salomonsen var både den lærde lektor ved skrivebordet og den ivrige ornitolog i felten. Foto: Vagn Hansen.

sluttede foreløbigt at frede samtlige rovfugle" (Salomonsen 1968).

Samme aften kunne Salomonsen om den nye jagtlov, der trådte i kraft 1. august 1967, konstatere: "Man var fra alle sider enige om, at den nye lov på mange måder betød et væsentligt fremskridt ud fra ornithologiske synspunkter." For DOFs jagtlovsudvalg var resultatet dog ganske givet en skuffelse. Med Finn Salomonsen som formand havde udvalget gennem syv år fra 1960 kæmpet en sej kamp for at få flest mulige forbedringer for fuglelivet; men selv en afskaffelse af den skadelige forårsjagt på Skovsneppe blev tabt i folketingssalen (se kapitlet side 150).

Nyt oprør

Salomonsen skånede ikke sig selv i årene som DOFs formand, så tanken om at trække sig tilbage lå måske bag ordene ved generalforsamlingen den

14. februar 1970: "Jeg skal ikke her gå yderligere i detaljer med hensyn til de feltornithologiske udvalgs virksomhed, men som De vil have forstået, har året (1969) været overordentligt frugtbringende og arbejdet meget mangesidigt. Det har resulteret i, at vi i foreningen efterhånden har en stor falanks af yngre, yderst sagkyndige medlemmer, som snart er parate til at rykke op i udvalgene og afløse deres ældre kammerater."

Han omtaler også den ekstraordinære generalforsamling 25. november 1969, hvor der fra flere yngre medlemmers side blev rejst kritik af bestyrelsen. De fandt, at bestyrelsen var isoleret fra resten af foreningen og opfordrede til, at "bestyrelsen steg ned fra tinderne og redegjorde for, hvad de foretog sig." For at imødegå denne kritik udtalte han på bestyrelsens vegne bl.a.: "Bestyrelsen er indstillet på at indgå i en sådan dialog med medlemmerne og muligvis foretage ændringer i foreningens struktur, hvis dette vil vise sig nødvendigt. I hvert fald ønsker vi ikke her i foreningen nogen "ungdomsrevolution", noget som her, hvor det saglige bør sættes i højsædet, på ingen måde skulle være nødvendigt" (Salomonsen 1970). Det var jo midt under ungdomsoprøret sidst i 60'erne.

Et forslag fra 58 medlemmer indsendt af Arne Jensen – som senere blev direktør i DOF – udløste en ekstraordinær generalforsamling den 16. december 1970. For at alle medlemmer kunne få indflydelse på valg til bestyrelse, kontingentforhøjelse m.v. krævede gruppen ændring af lovene, så medlemmer i provinsen kunne stemme pr brev.

Den 13. februar 1971 aflagde Finn Salomonsen sin sidste beretning som formand. Om foreningens fremtidige struktur sagde han: "Bestyrelsen nedsatte sit eget strukturudvalg. Dette udvalg har udarbejdet nye love for foreningen, som står mere i pagt med det sindelag, som nu er herskende.

Disse lovforslag er blevet drøftet på årsmødet i eftermiddag." Han omtalte den ekstraordinære generalforsamling i december og fortsatte: "På dette, for øvrigt temmelig overflødige møde, blev det fra bestyrelsen lovet, at de nye lovforslag skulle være færdige til generalforsamlingen, således som det også nu er sket. Den nye lov imødekommer den tendens til demokrati, som man nu også må forvente i vor forening, men vil samtidig kræve et så stort arbejde af repræsentantskabet, at det forekommer mig personligt noget betænkeligt, ligesom nyordningen vil stille store krav til foreningens økonomi" (Salomonsen 1971).

Finn Salomonsen gik af som formand samme aften. Måske var det klogt, for man fornemmer, at han ikke var begejstret for alle de nye krav og ikke så indstillet på at gå ind i en ny tid. Næstformanden, Lorenz Ferdinand, holdt en pæn tale for den afgangende formand og bad om forsamlingens tilslutning til, at Finn Salomonsen udnævntes til æresmedlem. En både overrasket og bevæget Finn Salomonsen takkede for de smukke ord og for udnævnelsen.

Fri af pligterne som formand fik Finn Salomonsen endnu en række gode og aktive år på Zoologisk Museum, med aktiviteter i Grønland og som forfatter. Bent Muus udtrykte det på denne måde i sin nekrolog: "I sine sidste år måtte hans stærke livsvilje periodisk slås med et slidt hjerte, som han egentlig nægtede at tage hensyn til, når han havde det godt" (Muus 1983).

Finn Salomonsen døde den 27. april 1983. I den anledning skrev Muus videre: "Finn Salomonsens livsværk fik en afrundet karakter, måske fordi han disponerede sin tid nøjeregnende og altid målrettet; han nåede stort set hvad han ville. Ved hans død har dansk zoologi mistet en markant skikkelse og ornitologien en stor faglig kapacitet" (Muus 1983).

Foto: Finn Danielsen, Sumatra 1988

Lorenz Ferdinand

Formand 13. februar 1971 – 17. marts 1988

"Foreningen har rejst Spørgsmaalet om Rovfuglene og har deltaget i Forarbejderne til den nu gældende Jagtlov samt endvidere virket for Ændringer i denne. Sidst, og det er vel nok det smukkeste Resultat, har den i Forening med andre naturinteresserede opnaaet Forstaaelse af Rovfuglespørgsmaalet hos Dansk Jagtforenings Bestyrelse. ... Der kunne nævnes enkelte andre Resultater, som f. Eks. Fredning af Jordsand; men det er ikke stort, naar vi særlig tænker paa Fredning. Men har Foreningen ogsaa udrettet nok indadtil og udadtil? Jeg mener absolut: Nej! Dette være sagt, uden at det skal være en Bebrejdelse til Bestyrelsen. ... Ligesom Dansk Jagtforening og Foreningen til Dyrenes Beskyttelse hver paa sit Omraade med juridisk Assistance paataler og anmelder Lovovertrædelser, bør efter min mening D.O.F. gøre det samme, naar det gælder Overtrædelser af den her nævnte Art. Jeg venter omgaaende at faa det Spørgsmaal, om D.O.F. skal nedværdige sig til at være Angiver? For mit vedkommende viger jeg ikke tilbage, thi saa meget af den gode, danske Øllebrødsbarmhjertighed har jeg heldigvis ikke, at jeg synes, det er synd at faa de Mennesker, som hjælper med at udrydde vore

Fugle, afklapsede. ... Lad os vaagne til Daad! Lad os vise, at vor Forening, som er den største naturvidenskabelige Forening, magter at tage Fuglefredningsopgaven op paa et bredt Grundlag, saa det bankes ind i Folkets Bevidsthed, at vi i vort Land ejer en rig Fugle verden, hvoraf ikke en eneste Art kan undværes" (Ferdinand 1926).

Da lektor Johannes Ferdinand holdt denne dundertale til Dansk Ornitologisk Forening den 9. marts 1926, var sønnen Lorenz Ferdinand fire år gammel.

Æblet falder ikke langt fra stammen

Johannes Ferdinand var medstifter af DOF i 1906, og i 1940 blev den da 19-årige Lorenz Ferdinand selv medlem, ganske givet stærkt påvirket af faderens store interesse for ornitologi og engagement i fuglebeskyttelse. Selv skriver han: "Fars eksempel aktiverede mig meget tidligt, og desuden stimulerede han meget bevidst min naturinteresse. ... I 12-års alderen lærte far mig at udstoppe (skindlægge) fugle. Fuglene var allerede dengang min hovedinteresse" (Ferdinand 1993).

At Lorenz tidligt markerede sig med et stærkt engagement i DOF, forekommer derfor ganske logisk. På generalforsamlingen 29. januar 1948 ønskede stud. med. Lorenz Ferdinand en undersøgelse af Vandrefalkens danske ynglepladser, en udvidet fredning af østersøalke og østersølomvier, og en komité nedsat til undersøgelse af muligheden for dannelse af lokalforeninger.

Ved generalforsamlingen i 1949 var læge Lorenz Ferdinand igen på banen med en række synspunkter og forslag. Han omtalte, at bestanden af Duehøge i Nordsjælland skulle være gået ned til en tredjedel. Han foreslog udvidelse af fredningstiden for Skovsneppe og Musvåge og fandt, at fugle, ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark, burde omtales i DOFT. Det fremgår ikke, hvordan bestyrelsen med Poul Jespersen for bordenden behandlede Lorenz' forslag, men i det lange løb blev de fleste af dem gennemført.

I beretningen fra generalforsamlingen 27. januar i 1953 står der: "Læge Lor. Ferdinand opfordrede til afholdelse af en ornithologisk ungdomslejr. Danmark har ingen faste træk- og ringmærkningsstationer. Rovfugletællinger kunne foretages i en sådan lejr. Dr. Holstein udtalte sympati for tanken og lovede at overveje afholdelsen af en sådan lejr; han mente dog, at fejlprocenten ved rovfuglebestemmelserne ville blive meget stor" (Holstein 1953). Forslaget om en ungdomslejr fik en fin modtagelse af generalforsamlingen, og det blev overladt til bestyrelsen at træffe afgørelse. Lorenz' forslag sejrede. Ungdomslejrene kom i gang og blev en succes, ikke mindst takket være Lorenz selv (se kapitlet side 206).

Om hans betydning for ungdommen skriver Bent Pors Nielsen: "Da jeg i 1950 som 13-årig blev medlem af DOF, var det Lorenz Ferdinand der, som meget aktiv i ungdomsarbejdet, tog os nye unge medlemmer under sin vinger og som med sin markante og engagerede personlighed i høj grad var med til at præge vores videre udvikling som ornitologer" (B.P. Nielsen pers. medd. 2006).

Her så mange år efter er det forunderligt at tænke på, at det netop blev Lorenz Ferdinand, der i perioden 1972-74 påtog sig opgaven med at starte DOFs 12 lokalafdelinger. Det må have været med en vis tilfredshed, at den nye formand rejste rundt i landet og gjorde det forslag, han selv havde stillet 25 år før, til virkelighed.

Barndom og ungdom

Lorenz Peter Ferdinand blev født 29. september 1921 i Næstved. Han voksede op på Herlufsholm

Kostskole, hvor hans far, Johannes Ferdinand, var skolens eneste lærer i biolog. Trods øgenavnet Nærten var faderen meget respekteret for sin store faglige dygtighed og givende undervisning. Også moderen var lærerinde, men var i Lorenz' barndom for det meste hjemmegående. Lorenz siger selv, at barndomshjemmet var rammen om et varmt familieliv med moderen som den centrale person. Om sin spirende interesse for fugle skriver han: "De første fugle, jeg interesserede mig for, var de, der kom på foderbrættet ud for vores vindue mod haven. Det var meget besøgt af alle typer af vinterfugle. Mejsler, grønirisk og flagspætter m.fl. Det siges, at jeg tidligt var meget begejstret for at sætte navne på dem" (Ferdinand 1993).

Han husker med glæde sine første år og det frie liv i haven, i parken ved Herlufsholm og nede ved Susåen. I 1928 startede han i en privat skole for 'pænere folks børn' i Næstved, hvor der både kunne falde lussinger og lange moralprædikener. Han mindes sin første skoledag som bedrøvelig, for da tabte han friheden for altid. Efter et ekstra år i privatskolen, da skolen mente, han var umoden, kom han i folkeskole i Lille Næstved Skole. Om den tid skriver han selv: "Det var ikke normalt, at en lærersøn fra Herlufsholm gik i folkeskolen, derfor skulle han kanøfles. Han fik tæv af eleverne, skulle lære Luthers Lille Katekismus og mange salmer udenad og desuden lære den store tabel. Der blev grædt mange modige tårer det år" (Ferdinand 1993).

Efter en optagelsesprøve kom han i 1933 ind som elev på Herlufsholm, hvor han de næste syv år gennemførte mellemskolen og gymnasiet. Trods privilegeret af at være lærersøn oplevede han livet på skolen som ret barskt. Men han kalder det gode ungdomsår og fremhæver især skolens smukke og inspirerende ydre miljø. Selve gymnasietiden var en drøj oplevelse for Lorenz, som han hudløst ærligt beskriver med ordene: "Skolemæssigt står gymnasieårene for mig fra 1937 til 1940 som noget trist og uinspirerende. Ofte står der i mine vidnesbyrd "sovning og drømmende i timerne". Karaktermæssigt set var jeg meget ringe, specielt i sprog og humaniora. Jeg er senere blevet overbevist om, at jeg har været ret udtalt ordblind, men det ænsede man næppe dengang. I biologi, kemi og fysik klarede jeg mig nogenlunde, men alligevel blev min studentereksamen en bundskraber og et traume, som jeg måtte leve med mange år bagefter" (Ferdinand 1993). Det er blevet sagt, at hans senere stræben efter altid at bevise, at han var dygtig nok, kan føres tilbage til oplevelserne i gymnasieårene.

I 1953 skrev Lorenz Ferdinand i DOFT om Sandløberens træk i Nordeuropa. Foto: Henrik Frost Nielsen.

Han beviste det og blev en anerkendt formand for DOF og for Fugleværnsfonden, han skrev doktor-disputats og en erindringsbog, og han fik bevist sine kunstneriske evner med de små keramikfugle og med sine malerier.

Fugleinteressen stimuleres

"Et par ældre elever, der var meget dygtige til at skindlægge, lærte mig at perfektionere "håndværket". Som årene gik, blev jeg en habil præparator" (Ferdinand 1993). Fuglene til skindlægning købte han hos vildthandleren i Næstved, hos skytten på Gavnø, eller han fandt dem selv ved fjordene som skudte eller anskudte. "Nu når jeg ser tilbage på det, er jeg klar over, at det ikke alene var samlersinstinktet, der betog mig, men nok så meget den æstetiske glæde ved at have fuglen i hånden" (Ferdinand 1993).

Lorenz fremhæver Albert Svendsen, tegnelæreren på Herlufsholm, som den, der stimulerede hans kreative og artistiske evner. I tegnetimerne malede Lorenz akvareller af udstoppede fugle. Han lærte at modellere fugle og dyr og forsøgte sig med oliemalerier. "Mine evner som maler, skulptør og kolorist var vist ganske gode, så jeg overvejede, om jeg skulle gå den vej" (Ferdinand 1993).

Da han efter 1988 fik tid og overskud til det, brugte Lorenz sine kunstneriske talenter til at modellere europæiske vandfugle, de smukke 'Ferdinænder', der blev solgt eller brugt som gaver. De vakte glæde i mange hjem, ikke mindst hos de yngste. Han tog også oliemaleriet op igen.

I sin selvbiografi *Natur, Fugle og Fuglefolk* omtaler han med varme mødet med fuglemaleren Knud Kyhn, der ofte kom i hjemmet på Herlufsholm, og det var med ham, Lorenz oplevede sin første fugleekskursion (Ferdinand 1993). Lorenz omtalte altid Knud Kyhns fuglebilleder med begejstring, og de kom da også til at pryde hans store afhandling *Fuglene i landskabet* (Ferdinand 1980).

Da Lorenz var 10 år gammel overtog han moderens prismekikkert. Han oplevede det som et stort privilegium for en knægt i den alder, for kikkerter var meget dyre i 30erne. Sammen med sin far og Knud Kyhn tog han på fugleture rundt til alle de berømte sydsjællandske fuglelokaliteter og førte snart dagbog over sine iagttagelser. Han blev ret hurtigt en god fuglekender, både hvad udseende og stemmer angik. Stemmerne lærte han gennem en præmieringsordning, 50 øre for hver art, han lærte. I sin erindringsbog kalder han en tur langs Susåen en tidlig majmorgen for en af de dejligste oplevelser.

Hans mange timer i naturen gav ham et grundigt indblik i jagten i 30'erne. Jagtlejernes krav om mange Fasaner på godserne gik ud over Musvåger, Spurvehøge og kærhøge, der blev skudt, og skytten blev præmieret med 75 øre for hvert par rovfugle-ben. Denne forfølgelse var lovlig. Lorenz beskriver også pramjagten, der blev drevet af de jægere, der ikke havde råd til at købe en landjagt. På ture i sejlbad med en ven fandt de ofte pramjægerne efterladenskaber, de skudte og anskudte ænder og vadefugle. Jagtoplevelserne må vel have harmet Lorenz, men han siger et sted i bogen, at der ikke dengang var konflikter mellem de fugleinteresse-rede og jægerne. Det kom der så senere, da Lorenz fik opgaver og ansvar i DOF og ikke mindst i hans periode som formand. "Mit førstehåndskendskab til jagtmåder og jægerens holdninger var en stor fordel for mig, da Dansk Ornitologisk Forening i 70'erne og 80'erne engagerede sig i debatten omkring jagt og jagtproblemer" (Ferdinand 1993).

Ferierne i familiens sommerhus ved Vejers Strand stod for Lorenz som det bedste af alt med tid til fiskeri og fugleture. Uendelige, varme sommerdage i et landskab med et fugleliv, der ikke findes mere. Her fik han et fint kendskab til strandens, hedens og klittens fugle, f.eks. Sandløberen

Lorenz Ferdinand i felten flankeret af Jørgen Stubgaard i.f.m. et møde i hovedbestyrelsen. Foto: Niels-Erik Franzmann.

og Urfuglen, og også Hedehøgen, der fouragerede lige uden for sommerhuset. Han opdagede fugle-trækket ved Blåvandshuk, og han fik interesse for Sandløberen, ting der fik betydning for ham, da han blev aktiv i DOF. I sin erindringsbog beskriver han også turene i robåd på Filsø for afvandingen i 1941-1949, hvor søen og dens omgivelser husede masser af i dag sjældne og fåtallige fugle.

Læge og ekspeditionsmand og de første år som DOF-aktiv

Efter studentereksamen skulle Lorenz vælge studium. Der var arbejdsløse ornitologer nok, så han valgte lægestudiet ved Københavns Universitet. Da han havde bestået første del i 1944, begyndte han regelmæssigt at komme til møderne i DOF.

I de sidste måneder af besættelsen deltog han i illegalt arbejde i gruppen Holger Danske. Som en af de yngste fik han ikke de farligste opgaver, men oplevede så stærke ting i dagene før og efter befrielsen, at han bad om at blive 'hjemsendt'. For at ryste oplevelserne af sig tog han i juni på en længere tur til Syd- og Vestjylland, hvor besættelsen også havde sat sine spor i sommerhuset i Vejers. Huset havde været beboet af tyske officerer og var raseret indvendigt.

Med støtte fra DOFs Rejse- og Studiefond kunne Lorenz i sommeren 1946 foretage en rejse til Færøerne. Han ville indsamle oplysninger til en status over Færøernes fugleliv som opfølgning på Salomonsens besøg på øerne i juni 1930. Turen blev en stor oplevelse, især Mykines betog ham. "Færøerne er noget af det smukkeste, jeg kender. Øernes charme og storslåethed samles næsten i en natursymfoni i den lille ø i vest – Myggenæs. Her oplevedes samspillet mellem lyset fra havet, de grønne græsflader, steilkystens sortbrune basalt og de hundredetusinder af fugle. Det er overvældende storslået og betagende" (Ferdinand 1993). Her oplever læseren en begejstret og velskrivende Lorenz Ferdinand. Som kvittering for støtten til turen holdt Lorenz foredrag i DOF den 28. november 1946 med titlen *Studierejse til Færøerne i Sommeren 1946*. Hele foredraget blev trykt i DOFT som Lorenz' første artikel i tidsskriftet (Ferdinand 1947). I 1947 ydede rejsefonden igen støtte til "Stud. med. L. Ferdinand (til en rejse til Jyllands Vestkyst for at studere Sandløberens Forekomst)" (Jespersen 1948). Også her kvitterede Lorenz for støtten med en artikel i DOFT (Ferdinand 1953).

At der skulle gå seks år fra bevillingen fra rejsefonden til artiklen i DOFT, skyldtes to vigtige begivenheder i hans liv. I 1948 blev han færdig

med lægestudiet og skulle skaffe sig og familien brød på bordet, og i perioden fra september 1951 til juni 1952 deltog han på sidste del af Galathea-ekspeditionen som læge og indsamler til Zoologisk Museum. Her kom hans tidlige erfaringer som skindlægger ham til gode. Mens han var med, besøgte ekspeditionen bl.a. Ny Guinea, Østaustralien, New Zealand og flere øer i Stillehavet. I sin erindringsbog beskriver han meget læseværdigt sine spændende oplevelser på denne store rejse. Men hverdagen efter turen var svær: "Skønt det var dejligt at komme hjem, var det i flere henseender lidt af en nedtur. Jordomsejlingens oplevelser havde været så intensive, at det tog måneder, inden jeg kom rigtigt i land og fik indstillet mig på en ny livsrytme" (Ferdinand 1993).

Efter denne rejse flirtede han en tid med tanken om at studere biologi, men behovet for fast arbejde trængte sig på. Han holdt fast i sit oprindelig valg og var læge gennem mere end 35 år. I 1954 etablerede han sig som praktiserende læge. "Han omtalte sjældent sit arbejde som praktiserende læge i Skovlunde, men jeg er ikke i tvivl om, at han med sin veludviklede psykologiske sans har været en udmærket medicinmand" (T. Rosenberg pers. medd. 2006). Fra 1969 og til sin pension var han sessionslæge

på Sjælland. Dette job kunne sikkert bedre forenes med det enorme arbejde, han lagde i DOF.

Lorenz havde fået smag for de store rejser, og han nåede at opleve en del, især i 60'erne. I 1961 var han en måned i svensk Lapland sammen med Benny Génsbøl. Med fine lydoptagelser af Tredækkerens spil lagde han grunden til sin store samling af vadefuglestemmer, og i kombination med Bennys fotos kunne de beskrive det komplicerede spil i detaljer (Ferdinand 1966, Ferdinand & Génsbøl 1966). Han arbejdede med sine optagelser af fuglestemmer lige til det sidste. I vinteren 1961-62 var han fire måneder med på Noona Dan-ekspeditionen, da han med kort varsel måtte erstatte Erik Petersen som ornitologisk sagkyndig ombord. Erik Petersen var pludselig død efter at være blevet stukket af en hveps, som han var overfølsom overfor. Det var svært for Lorenz at komme af sted fra sin praksis med så kort varsel. "Det stod mig på den anden side klart, at det nok var sidste gang, jeg fik mulighed for at komme rigtigt ud at opleve. Jeg var 40 og vidste, at det krævede en ret god fysik at klare ekspeditionslivet" (Ferdinand 1993). Mens Lorenz var med på turen, besøgte ekspeditionen bl.a. Filippinerne, Ny Guinea og flere øer i Melanesien (se kapitlet side 265).

Bestyrelsesmøde i Fugleværnsfonden med Lorenz Ferdinand for bordenden og med Uffe Gjøl Sørensen, Lene Smith og Th. Frølich. Foto: Arkivfoto.

I 1963 besøgte Lorenz Jämtland, i 1964 Thule for at studere Søkonger (Ferdinand 1969), og i 1967 var han en måned i Island, hvor han havde held med at optage stemmer af alle ni ynglende, islandske vadefugle. Hans sidste store ornitologiske 'ekspedition' var i 1972, hvor DOF startede arbejdet med at redde den grønlandske Havørn (Ferdinand 1979; se også kapitlet side 254).

Karriere i DOF – en formand i svøb

Allerede i slutningen af fyrrerne begyndte Lorenz Ferdinand at stille konstruktive spørgsmål og forslag til den siddende bestyrelse i DOF. I 1953 fik han som nævnt bestyrelsens opbakning til afholdelse af den første pædagogiske ungdomslejr. Lejren blev afholdt ved Præstø Fjord i pinsen 1953 med 35 deltagere. "Mit kendskab til og samarbejde med Lorenz ligger helt tilbage i 50'erne og 60'erne. Det var en periode af DOFs liv, hvor det pædagogiske foreningsarbejde for alvor tog fart. Lorenz var fra starten en vigtig person, men der var tale om et udpræget gruppearbejde med lutter aktive deltagere samlet i det første af DOFs feltornitologiske udvalg, som foruden Lorenz omfattede bl.a. Ella Adelholt, Erik Petersen, Guildal og Holger Poulsen. Gruppen var fuld af ideer og initiativer, hvilket naturligt medførte, at udvalget i stigende grad tegnede foreningens ansigt udadtil" (T. Rosenberg pers. medd. 2006).

Der blev efterhånden afholdt ungdomslejre flere steder i landet og altid i fuglenes træktid (se kapitlet side 206). Man undgik yngletiden for ikke at forstyrre. I 1954 lykkedes det gruppen omkring Lorenz at få etableret en Helgolandsruse på Amager. I dagene 2.-10. august 1955 afholdt gruppen en trækfuglelejr omkring Blåvands Huk med 45 deltagere, heraf 7 udlændinge. Lejren her var inspireret af en flok engelske ornitologer, der havde besøgt Blåvand et par år før. Bestyrelsen havde efterhånden indset værdien af de unge feltornitologers arbejde, og op gennem halvtredserne blev de hvert år rost med navns nævnelse ved generalforsamlingerne. I 1956 gennemførte DOF de første fire studiekredse. Lorenz m.fl. blev takket for, at "de har stillet deres tid og viden til rådighed for de opvoksende kuld af ornithologer." Lorenz siger selv om feltudvalgets arbejde med de unge medlemmer: "Mange af deltagerne er blevet dygtige amatører, og flere er blevet professionelle biologer" (Ferdinand 1993).

Gruppen omkring Lorenz havde efterhånden fået så meget erfaring og styrke i foreningen, at den var en vigtig drivkraft bag udgivelsen af bogen *Jeg ser på Fugle* i 1959, og gruppen

fik samme år påbegyndt udgivelsen af det populære foreningsblad *Feltornithologen* med Niels Thomas Rosenberg som bladets visionære redaktør.

Som beskrevet under omtalen af Finn Salomonsen skete der store omvæltninger i DOF i 1960. Lorenz var en del af oprøret mod den siddende bestyrelse og blev indvalgt i det udvalg, der skulle forberede en ny struktur, og ved den ekstraordinære generalforsamling i maj 1960 blev han indvalgt i den nye, udvidede bestyrelse. Hermed var sporet for hans fremtidige karriere i DOFs ledelse lagt ud.

Som bestyrelsesmedlem påtog Lorenz sig mange opgaver og udvalgsposter. I 1963 udnævntes han til leder af DOFs fuglestation i Blåvand, hvis oprettelse han havde været primus motor for. Fra 1966 var han med i bestyrelsen for den nyoprettede Fugleværnsfond, og i september 1969 blev han formand for fonden. I februar 1970 indsatte bestyrelsen Lorenz som næstformand i foreningen og havde dermed klart nok valgt Salomonsens efterfølger. Ved generalforsamlingen 13. februar 1971 trådte Salomonsen tilbage og overlod styrepinden til Lorenz.

Lorenz' største bedrift i 60'erne og den, der fik den mest vidtrækkende betydning for DOFs nationale fuglebeskyttelsesarbejde, var, at han fik igangsat en registrering af de vigtigste danske fuglelokaliteter. Det lykkedes ham at aktivere så mange feltornitologer, at der kunne indsamles data fra ca 600 større danske fuglelokaliteter (Ferdinand 1967). I de følgende år intensivredes registreringerne, og Lorenz rejste selv rundt i Jylland og opdagede nye lokaliteter. Hans gode kontakter til Kulturministeriet førte til, at han i perioden 1969-1977 var deltidsansat i ministeriets fredningsadministration. Det gav ham tid til at arbejde de mange indsamlede data i bogen *Større danske fuglelokaliteter* (Ferdinand 1971), der blev udgivet af Kulturministeriet og DOF. De indsamlede data spillede en væsentlig rolle ved udpeging og afgrænsning af de danske EF-fuglebeskyttelsesområder og formentlig også, da Danmark i 1977 udpegede 26 danske Ramsar-områder. I de følgende år bearbejdede han yderligere de indsamlede data i bogen *Fuglene i landskabet* (Ferdinand 1980), der indbragte ham den naturvidenskabelige doktorgrad ved København Universitet. Disse præstationer er uden sidestykke, når man tænker på, at de foregik, mens han samtidig passede et job som sessionslæge, var formand for både DOF og Fugleværnsfonden og fungerede som konsulent for Kulturministeriet.

DOFs sjette formand

I DOFT 2001, nr 3, der blev udgivet som et festskriftet for Lorenz i anledning af hans 80 års fødselsdag, bliver formanden og naturpolitikeren Lorenz Ferdinand beskrevet og hyldet for sin enestående indsat for Dansk Ornitologisk Forening (bl.a. Hjorth 2001a; se også Hjorth 2001b). Derfor skal kun hans og foreningens allerstørste bedrifter i hans formandsperiode omtales her. Desværre nåede han aldrig selv at se hyldesten, idet han døde 14 dage før sin 80-årsdag.

De nye love i 1971 gav foreningen større demokrati ved oprettelsen af et repræsentantskab, bl.a. med repræsentanter fra de 12 nystiftede lokalafdelinger, og foreningen fik eget kontor på Fælledvej på Nørrebro i København. Det var i høj grad Lorenz' fortjeneste, at lokalafdelingerne blev oprettet, og at medlemstallet i hans periode voksede fra ca 3200 til ca 8700. Med de mange nye kraftcentre og dygtige, ansvarlige folk i alle amter kunne foreningen med Lorenz i spidsen tage det store spring frem i løbet af 70'erne, så DOF blev en stor og stærk naturfaglig og naturpolitisk organisation. Lorenz havde sine kampe med de unge rebeller i repræsentantskabet. Måske var han ekstra på vagt over for oprør, fordi han selv havde deltaget i nogle og set, hvordan Finn Salomonsen måtte stå for skud.

I 1975 udgav DOF bogen *Kystfuglejagt og kystfuglebeskyttelse* (Ferdinand et al. 1975). Betydningen af denne bog kan næppe overvurderes. Den startede 'jagtkampen', der stod på i de følgende 13 år (se kapitlet side 150). I denne kampe var Lorenz som en fisk i vandet, hvor han udnyttede sine erfaringer fra de unge år med jægerne i det sydsjællandske. Når lejligheden var der, gav han jægerne og jagtformændene tørt på. Da DOF vandt en stor sejr ved jagtlovsrevisionen i 1982, lod han sine 'løjtnanter' gøre det grove arbejde, mens han selv stod på sidelinjen og så anerkendende til.

Lorenz indså som den første DOF-formand betydningen af gode kontakter til det politisk-administrative system. Hans år i Kulturministeriet gjorde, at han altid sikrede sig gode forbindelser til embedsværket. Jeg husker engang, hvor jeg skrev udkast til et ret skrappt brev til Fredningsstyrelsen. Lorenz rettede det til, så tonen blev mere forsonlig. Det var han nok lidt fløv over, for han sagde efterfølgende i telefonen: "Du må godt slå mig." Han var meget opmærksom på, at DOF havde stærke bånd til WWF Verdensnaturfonden, til Danmarks Naturfredningsforening og til Friluftsrådet. Han havde et formidabelt netværk af mange betydningsfulde personer, skabt bl.a. på Herlufsholm,

på de store ekspeditioner og i Eventyrernes Klub. Hans engagement og kejtede charme åbnede mange døre for DOF i de år.

Lorenz var medinitiativtager til oprettelsen af Fugleværnsfonden den 11. oktober 1966, og han kom med i den første bestyrelse, hvor O. Bondo Svane blev formand. Som formand for Fugleværnsfonden fra 1969 til sin død oplevede han store resultater. Fonden købte efterhånden en stribe værdifulde fuglelokaliteter. Han var til sin sidste dag fondens utrættelig formand, altid med store købsplaner i hovedet og stolt, hver gang det lykkedes at købe en ny fuglelokalitet.

Af den allerstørste betydning for DOF var den kontakt, der omkring 1986 blev skabt mellem bestyrelsesformand for de nystiftede Aage V. Jensens Fonde, Leif Skov, og Lorenz Ferdinand. Fondene har lige siden vist DOF en meget stor tillid ved at støtte en lang række projekter til gavn for dansk og international fugle- og naturbeskyttelse. De mange projekter har samtidig fastholdt og styrket foreningens faglige image.

Lorenz var ikke alene aktiv i DOF. Han var medstifter både af Natur og Ungdom og af WWF Verdensnaturfonden, og han spillede en aktiv rolle også i Danmarks Naturfredningsforenings repræsentantskab. Ikke mindst var han initiativtager til oprettelsen af Det Grønne Kontaktudvalg, hvor 15 grønne foreninger siden 1983 har samarbejdet og koordineret indsatsen for Danmarks natur.

Mens Lorenz var formand, blev der på initiativ af DOFs nuværende formand oprettet en boligfond, der i december 1986 gjorde det muligt for foreningen at blive herre i eget hus. Lorenz var pavestolt, da han holdt tale ved indvielsen af huset i januar 1988, hvor både Prins Henrik, miljøminister Christian Christensen og forfatteren Klaus Rifbjerg deltog og holdt taler. Lorenz var ikke en ørn til tal og økonomi, ofte slog han nærmest kortsæts tegn, når der skulle vedtages budgetter. Men det gik stort set godt hvert år.

I 1971-74 gennemførte DOF sit første Atlasprojekt, og i 1976 startede punkttællingerne. En større lokalitetsregistrering blev gentaget i begyndelsen af 80'erne (se kapitlet side 197). Lorenz var ikke direkte initiativtager, men han var en opmuntrede kraft bagved. I sin første tid som formand ville han helst have kontrol med det hele og bestemme det meste. Som årene gik, oplevede han sammenhængskraften og korpsånden i organisationen. Jeg tror, han følte det som en lettelse efterhånden at dele magten med hovedbestyrelsen, repræsentantskabet og lokalafdelingerne. Han blev mere og mere demokratisk på sine ældre dage.

Klaus Rifbjerg læser *Amagerdigte* mens miljøminister Christian Christensen, Lorenz Ferdinand og prins Henrik lytter. Indvielse af Fuglenes Hus, januar 1988. Foto: Arkivfoto.

Bent Pors Nielsen skriver om sine år i hovedbestyrelsen: "Da jeg mange år senere kom til at arbejde sammen med Lorenz i DOFs hovedbestyrelse, oplevede jeg ham som en mand, der stadig brændte for fuglenes og foreningens sag, med samme styrke og engagement som i de unge år" (B.P. Nielsen pers. medd. 2006).

Lorenz in memoriam

Rigtig mange af dette festskrifts læsere har personligt kendt Lorenz, så for at føje nye facetter til portrættet af Lorenz har jeg bedt tre, der kendte ham godt i forskellige faser af hans virke i DOF, om at skrive nogle linier om ham. Det er Thomas Rosenberg, der arbejdede sammen med Lorenz i 50erne og 60erne, Hans Meltofte, der som hovedbestyrelsesmedlem var en af Lorenz' 'løjntanter', og Elise Frydensberg, der som administrator i Fugleværnsfonden, arbejdede tæt sammen med Lorenz i de sidste mange år af hans liv, mens han alene var formand for Fugleværnsfonden. Endelig har Anni Ferdinand, Lorenz' hustru, bidraget med sit syn på Lorenz og hans engagement i DOF set ud fra familiens vinkel.

Thomas Rosenberg: Det var karakteristisk for Lorenz, at han for at kunne folde sig ud havde brug for en gruppe omkring sig. Han brugte os som det, man i dag vil kalde sparringspartnere. Han var ikke særlig tålmodig. Når han arbejdede med en ting, skulle vi stå til rådighed og helst med det samme. Diskussioner med Lorenz blev ofte meget følelsesladede. Han kunne være opførende og var meget følsom over for kritik, ja undertiden næsten nærtagende. Hans gemyt var kunstnerens, og han arbejdede i perioder som en vulkan, mens han i andre perioder var meget stille. Når han følte sig tryk, kunne der være noget drenget, ja næsten gadedrengagtigt over ham.

Lorenz var i perioder rastløs, men det var en kreativ rastløshed, der gav energi til mange af hans projekter, herunder hans rejser. I hans sprudlende perioder faldt ideerne næsten over hinanden, nogle højtflyvende og ikke altid lige realistiske, og vi omkring ham havde så til opgave at holde ham på jorden og sortere lidt i hans indfald. Lorenz var ukonventionel og noget af et rodehoved. Han mødte ofte med et hå, som så ud, som om det ikke havde set en kam eller børste i flere dage, og med

en stak papirer under armen i et syndigt rod. Et så sammensat og mangefacetteret menneske som Lorenz er det svært at indkredse med få ord. Han var charmerende, men også dødirriterende. Lige-gyldig var og blev han derimod aldrig.

Hans Meltofte: Lorenz er et af de mest kaotiske mennesker, jeg har kendt. Han var på en gang visionær, analytisk, initiativrig, arbejdsom, kolerisk og et kæmpe rodehoved. Selv op i hans alderdom måtte jeg ofte undres over hans klare analyser og gode ideer, samtidig med at han nogle gange totalt misforstod situationen. Hans bedste år var givetvis som formand for DOF, hvor han elskede at spille det politiske spil over for samarbejdspartnere, ministerier og politikere, og hvor han ydede en formidabel indsats for at gøre DOF til en moderne, fagligt funderet naturbevarende organisation. Men jeg er bange for, at vi 'unge revolutionære' 68ere gjorde livet surt for ham i lange perioder. Og som for så mange andre topfolk var hans afgang som formand en meget større nedtur, end han havde regnet med: at han pludselig ikke mere var i centrum, og at andre faktisk kunne 'køre butikken' uden ham.

Elise Frydensberg: Lorenz var først og fremmest visionær, kreativ og temperamentsfuld og havde ufatteligt mange ideer. Når han traf beslutninger, stolede han på sin intuition, og han havde det fint med at lade beslutninger 'flyde' indtil han følte, at nu kunne der træffes et valg. Han var på nogle måder et meget redeligt og fintfølede menneske, men også et magtmenneske. Han var også en stor snob og kunne være direkte nedladende over for folk, han ikke regnede for noget. Han var altid nysgerrig og parat til at undre sig. Han var et stædigt asen ind imellem, var nogle gange ikke til at få fra en idé. Et meget sammensat og kompliceret menneske, som det ikke var kedeligt at arbejde tæt sammen med, og som jeg er glad for at have kendt.

Anni Ferdinand: Lorenz var både en uhojtidelig og uselvsk person, som havde et varmt og indlevende forhold til sine medmennesker, men i kampens hede kunne hans iltre temperament til tider løbe af med ham. Da han gik af som formand for DOF i 1988 udtalte han til et avisinterview: "Måske bliver der mere tid til at pleje min familie, min kone og 5 drenge, men det allervæsentligste er nok, at jeg er en glad og tilfreds mand, bestemt også på hjemmefronten." Personligt kan jeg som Lorenz' livsledsager siden 1960 konkludere, at selvom jeg tit følte, at fuglene, naturen og foreningslivet havde

første prioritet i hans liv, var jeg stolt af hans store engagement for bevarelse af vor sårbare natur. Til gengæld var Lorenz god til at give udtryk for, at han var stolt af min indsats for at skabe gunstige levevilkår på hjemmefronten, og med hans medmenneskelige erfaringer fra lægegerningen, blev han ligeledes en uvurderlig sparringspartner for mig i mit erhverv som socialrådgiver. Derfor kunne vores samliv fungere.

Efterskrift

I digtet *En læsende arbejder spørger* af Bert Brecht hedder det: "Hvem byggede Theben med de syv porte? I bøgerne står der nogle kongers navne. ... Den unge Alexander erobrede Indien. Han alene? Cæsar slog gallerne. Havde han i det mindste ikke en kok med sig? ... Frederik den Anden sejrede i syvårskrigen. Hvem sejrede foruden ham?"

Hvem byggede DOF gennem de hundrede år? I denne beretning står 'kongernes' navne. Men de gjorde det ikke alene. Tusinder af kendte og ukendte medlemmer byggede med.

Min rejse 100 år tilbage i tiden har været en lang, spændende oplevelsesrejse. Ofte er jeg stødt på personer, der har ydet deres ypperste for DOF og derfor burde nævnes og takkes. Forhåbentlig var deres indsats dengang og deres glæde ved at se DOF vokse sig større og stærkere belønning nok.

Referencer

- Anon. 1929: Ornitologen, Vekselerer Ejler Lehn Schiøler. – Dansk Jagttidende 46: 186-187.
- Ferdinand, J. 1926: Hvad kan Dansk Ornithologisk Forening gøre for at frede om vore Fugle? – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 20: 160-164.
- Ferdinand, L. 1947: Studier af Fuglelivet paa Færøerne. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 41: 1-37.
- Ferdinand, L. 1953: Sandløberens (*Crocethia alba* (Pall.)) trækforhold i Nordeuropa. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 47: 69-95.
- Ferdinand, L. 1966: Display of the Great Snipe (*Gallinago media* Latham). – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 60: 14-34.
- Ferdinand, L. 1967: Større danske fuglelokaliteter. – Dansk Ornithologisk Forening, duplikeret.
- Ferdinand, L. 1969: Some observations of the behaviour of the Little Auk (*Plutus alle*) on the breeding ground, with special reference to voice production. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 63: 19-45.
- Ferdinand, L. 1971: Større danske fuglelokaliteter, Bind I. – Dansk Ornithologisk Forening og Kulturministeriet.
- Ferdinand, L. 1979: DOF's havørneekspeditioner til Grønland. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 73: 103-105.
- Ferdinand, L. 1980: Fuglene i landskabet, Større danske fuglelokaliteter, Bind II. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Ferdinand, L. 1993: Natur, Fugle og Fuglefolk. – Rhodos, København 1993.
- Ferdinand, L. & J. Fjeldså 1983: Finn Salomonsen: Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 77: 148-150 (nekrolog).

- Ferdinand, L. & B. Génsbøl 1966: Maintenance of territory of the Great Snipe (*Gallinago media* Latham) on the display ground. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 60: 35-43.
- Ferdinand, L., T. Dybbro, J. Dyck, P. Hald-Mortensen, K. Hansen, B.P. Nielsen, H.S. Møller & L.H. Sørensen 1975: Kystfuglejagt og kystfuglebeskyttelse. – Dansk Ornithologisk Forening.
- Freuchen, P. & F. Salomonsen 1958: The Arctic Year. – G.P. Putman's Sons, New York.
- Hedin, N. 1907: Jagttagelser af Fuglelivet paa Holmene ved Samsø. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 1: 85-93.
- Helms, O. 1906: Dansk ornithologisk Forening. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 1: 1-4.
- Helms, O. 1908a: Hvad er Gyvfugle? – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 2: 85-97.
- Helms, O. 1908b: Hvad er Gyvfugle? – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 2: 200-202.
- Helms, O. 1910a: Holder Fuglene op at syngte til Sankt-Hans? – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 4: 125-130.
- Helms, O. 1910b: Betragtninger over Jagtloven. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 4: 49-56.
- Helms, O. 1915: Jagttagelser af Fugle i Hasleveggen 1894-1908. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 10: 1-72.
- Helms, O. 1917-1919: Fuglene ved Nakkebøllefjord. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 12: 7-156, 13: 1-32.
- Helms, O. 1940: Overlægen fortæller. – Jespersens og Pios Forlag, København.
- Hjorth, C. 2001a: Til lykke Lorenz. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 95: 89-91.
- Hjorth, C. 2001b: Lorenz Ferdinand 26. september 1921 – 12. september 2001. – Fugle og Natur 21(4): 28-29.
- Holstein, V. 1926: Fuglelivet paa Einsidelsborg Gods. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 20: 33-148.
- Holstein, V. 1927: Fiskehejren. – G.E.C. Gads Forlag, København.
- Holstein, V. 1934: Grønsisken, *Carduelis spinus* (L.), som Ynglefugl i Jægerspris Skove i 1934. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 28: 116-118.
- Holstein, V. 1935a: Strandengens Fugle. – Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag, København.
- Holstein, V. 1935b: Dompap, *Pyrrhula p. pyrrhula* (L.), som Ynglefugle i Jægerspris Skove i 1934. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 29: 3-13.
- Holstein, V. 1942: Duchøgen. – H. Hirschsprungs Forlag, København.
- Holstein, V. 1944: Hvepsevågen. – H. Hirschsprungs Forlag, København.
- Holstein, V. 1946: Rovfuglenes Efteraarstræk over Jægerspris gennem tolv Aar, fra 1934 til 1945. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 40: 161-188.
- Holstein, V. 1950: Spurvehøgen. – H. Hirschsprungs Forlag, København.
- Holstein, V. 1953: Foreningsmeddelelser, generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 47: IX-XII.
- Holstein, V. 1953-1954: Fuglelivet på Jægerspris gods. Jagttagelser fra 1929 til 1952. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 47: 179-213, 47: 225-245, 48: 1-31.
- Holstein, V. 1956a: Musvågen. – H. Hirschsprungs Forlag, København.
- Holstein, V. 1956b: Generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 50: IX-XI.
- Holstein, V. 1957: Svaleklire (*Tringa ochropus* L.) som dansk ynglefugl. Jagttagelser fra Jægerspris Nordskov i årene 1953-56. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 51: 191-197.
- Holstein, V. 1959: Foreningsmeddelelser, generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 53: IX-XII.
- Jespersen, P. 1909: Islandsk Ryle som overvintrende. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 3: 75.
- Jespersen, P. 1912: Sabinemaagagens forekomst i Tyskland. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 6: 150 (anmeldelse).
- Jespersen, P. 1913a: Nøddekrigens (*Nucifraga caryocatactes*) Indvandring i Danmark i Efteraaret 1911. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 7: 97-125.
- Jespersen, P. 1913b: Nøddekrigens (*Nucifraga caryocatactes*) ynglende i Danmark i Sommeren 1912. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 7: 165-167.
- Jespersen, P. 1920: Nattergalen i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 15: 1-24.
- Jespersen, P. 1924a: The Frequency of Birds over the High Atlantic Ocean. – Nature 114: 281-283.
- Jespersen, P. 1924b: Silkehalen (*Ampelus garrulus*, L.) i Danmark i Vinteren 1918-19. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 18: 65-79.
- Jespersen, P. 1925: Fuglemængden paa det nordlige Atlanterhav og dens Afhængighed af Planktonmængden. – Naturens Verden 1925: 337-350.
- Jespersen, P. 1926: Den internationale Ornitholog-Kongres i København 1926. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 20: 175-179.
- Jespersen, P. 1928: Selvbiografi i Festskrift udgivet af Københavns Universitet nov. 1928: 159-160.
- Jespersen, P. 1934: Silkehalen, *Bombycilla garrula*, i Danmark i Vinterhalvaaret 1932-33. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 28: 14-25.
- Jespersen, P. 1935: Strandengens Fugle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 29: 53-54 (anmeldelse).
- Jespersen, P. 1937: De forskellige Uglers Udbredelse og Forekomst i Danmark, ynglende Arter. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 31: 97-127.
- Jespersen, P. 1938: De forskellige Uglers Udbredelse og Forekomst i Danmark, ikke ynglende Arter. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 32: 1-22.
- Jespersen, P. 1939: Hærfugl (*Upupa epops* L.), Ellekrage (*Coracias garrulus* L.) og Biæder (*Merops apiaster* L.) i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 33: 143-162.
- Jespersen, P. 1941a: Generalforsamling 21. jan. 1941. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 35: 237-239.
- Jespersen, P. 1941b: Pirolen, *Oriolus oriolus* (L.) i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 35: 28-47.
- Jespersen, P. 1942a: Otto Helms. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 36: 65-70 (nekrolog).
- Jespersen, P. 1942b: Skovsnuppen, *Scolopax rusticola* L., som Ynglefugl i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 36: 115-134.
- Jespersen, P. 1942c: Foreningsmeddelelser, generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 36: 239-242.
- Jespersen, P. 1944a: Topmejsen, *Parus cristatus* L., i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 38: 1-13.
- Jespersen, P. 1944b: Dompap, *Pyrrhula pyrrhula* (L.), som Ynglefugl i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 38: 241-252.
- Jespersen, P. 1945: Om Forekomst af Krognæb, *Pipicola enucleator* L., i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 39: 92-98.
- Jespersen, P. 1946a: The breeding birds of Denmark. With special reference to changes during the last century. – The Danish section of The International Committee for Bird Preservation, Copenhagen.

- Jespersen, P. 1946b: Foreningsmeddelelser, generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 40: IX-XII.
- Jespersen, P. 1947: Hedehegen (*Circus pygargus* (L.)), som Ynglefugl i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 41: 61-72.
- Jespersen, P. 1948: Foreningsmeddelelser, generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 42: IX-XIII.
- Jespersen, P. 1949: Foreningsmeddelelser, generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 43: IX-XIV.
- Jespersen, P. 1950: Ravn (*Corvus corax* L.) i Sønderjylland og bestræbelserne for at bevare den. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 45: 174-190.
- Jespersen, P. 1951: Knopsvanen som ynglefugl i Danmark. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 45: 174-190.
- Kampp, K. 1999: Ringmærkning af fugle i Grønland. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 93: 211-218.
- Klinge, M. 1907: Sortstrubet Bynkefugl, og Rødtoppet Fuglekonge, ved Esbjerg. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 1: 61-64.
- Lyngs, P. 2003: Migration and winter ranges of birds in Greenland. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 97: 1-167.
- Meltofte, H. 2006: Ornitologi med jagtgevær og ægsamlerkasse. – Fugle og Natur 26(3): 20-21.
- Muus, B. 1983: Finn Salomonsen. – Videnskabelige meddelelser fra Dansk Naturhistorisk Forening 144: 143-148.
- Nielsen, B.P. 1979: Finn Salomonsens arbejde med ringmærkning og fuglefredning i Grønland. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 73: 13-24.
- Rasmussen, E.F. 1952: Foreningsmeddelelser, generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 46: IX-XIII.
- Rosenkrantz, H. 1907: Jægere og Otnithologer. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 1: 130-131.
- Salomonsen, F. 1929: E. Lehn Schiøler 30. Oktober 1874 – 13. August 1929. – Videnskabelige meddelelser fra Dansk Naturhistorisk Forening: 88: V-XIII.
- Salomonsen, F. 1938: Fugletrækket over Danmark. – Hirschsprung, København.
- Salomonsen, F. 1939: Moults and sequence of plumages in the rock ptarmigan (*Lagopus mutus* (Montin)). – Vidensk. Meddr dansk naturh. Foren. 103: 1-491.
- Salomonsen, F. 1940: Optælling af Ynglefuglene paa nogle danske Reservater. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 34: 17-54.
- Salomonsen, F. 1941: Året og fuglene. – Hirschsprung, København.
- Salomonsen, F. 1943a: Fugletællinger 1936-1942 paa Hirschholmene og Christiansø. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 37: 151-181.
- Salomonsen, F. 1943b: Urfuglen. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 37: 111-112 (anmeldelse).
- Salomonsen, F. 1951: Grønlands fugle. The birds of Greenland. – Munksgaard, København.
- Salomonsen, F. 1953: Fugletrækket og dets gåder. – Munksgaard, København.
- Salomonsen, F. 1955: Fredning af fuglelivet i Grønland. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 49: 3-11.
- Salomonsen, F. 1959: Jeg ser på Fugle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 53: 249-250 (anmeldelse).
- Salomonsen, F. 1960: Skovrider dr. Phil. Vagn Holstein. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 54: 1-8.
- Salomonsen, F. 1961: Generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 55: IX-XVII.
- Salomonsen, F. 1963: Oversigt over Danmarks fugle. – Munksgaard, København.
- Salomonsen, F. 1967a: Fuglene på Grønland. – Rhodos.
- Salomonsen, F. 1967b: Generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 61: IX-XVI.
- Salomonsen, F. 1968: Generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 62: IX-XX.
- Salomonsen, F. 1970: Generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 64: IX-XVII.
- Salomonsen, F. 1971: Generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 65: IX-XVI.
- Salomonsen, F. 1973: The Making of an Arctic Naturalist. – J. Arctic Inst. North America 26: 91-94.
- Salomonsen, F. 1974a: Forslag til vedtægt om jagt på fuglene i Grønland. – Tidsskriftet Grønland 5: 155-173.
- Salomonsen, F. 1974b: Fuglene i menneskenes land/Tingmissat kalåtdlit nunane. 1. – Det Grønlandske Forlag.
- Salomonsen, F. 1979: Fuglene i menneskenes land/Tingmissat kalåtdlit nunane. 2. – Det Grønlandske Forlag.
- Salomonsen, F. & G. Rudebeck (red.) 1964: Danmarks Fugle, I-III. – Branner & Korch, København.
- Salomonsen, F., K. Blixen & C.S. Larsen 1964: Karen Blixen og fuglene. – Rhodos, København.
- Schiøler, E.L. 1906a: Generalforsamling. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 1: I-III
- Schiøler, E.L. 1906b: Om den ydre Forskel mellem Kønnene hos Pommerantsfuglen, *Eudromias morinellus*. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 1: 49 – 58.
- Schiøler, E.L. 1907: Jægere og Otnithologer. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 1: 132-138.
- Schiøler, E.L. 1908: Sjældnen Trækfugl. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 2: 168-169.
- Schiøler, E.L. 1922: Nogle tilføjelser og Bemærkninger til Listen over Danmarks Fugle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 16: 1-55.
- Stamm, R.H. 1930: E. Lehn Schiøler. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 24: 1-8.
- Svane, O.B. 1953: Generalforsamling 27. januar 1953. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 47: IX.
- Tåning, Å.V. 1942: Duehegen. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 36: 111-114 (anmeldelse).
- Tåning, Å.V. 1950: Spurvehøgen. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 44: 237-239 (anmeldelse).
- Tåning, Å.V. 1952: Dr. Phil. Poul Jespersen. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 46: 1-11.
- Wesenberg-Lund, C. 1929: Et Mindeord over Lehn Schiøler. – Politiken 25.8.1929.
- Wilhjelm, O. 1959: Skovrider dr. Phil. Vagn Holstein. – Dansk Skovforenings Tidsskrift 43: 579-581.
- Winge, H. 1906: Fortegnelse over Danmarks Fugle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 1: 5-25.
- Wolff, T. 1984: Finn Salomonsen. – Dansk Biografisk Leksikon 1979-1984: 585-586.

Mogens Hansen og Christian Hjorth, der fejrer 'sejren.' Foto: Else Hjorth.

Box 1

DOFs nuværende formand *in spe*: En beretning fra 25 års-jubilæet i DOF Ringkøbing 1997

I arbejdet med denne sag – måske den skrappeste i DOFs historie – og i jagtlovskampen fra 1982 kvalificerede jeg mig til posten som formand – føler jeg selv nu her så mange år efter. Jeg var blevet formand for DOF Ringkøbing i oktober 1972 og medlem af DOFs hovedbestyrelse i september 1980. I juni 1982 blev jeg næstformand, og i marts 1988 efterfulgte jeg Lorenz Ferdinand som formand for DOF.

25 års kamp for fuglene på Harboøre Tange

Den korte fortælling

En 17-årig gymnasieelev fra Struer, Mogens Hansen, bliver indvalgt i den nye lokalbestyrelse for Ringkøbing Amt i 1972. Han fortæller begejstret om fuglerigdommene på Harboøre Tange.

Historien tager fart efter de to tørre somre, 1975 og 1976, hvor landmændenes plove flenser den smukke strandeng op, for at de kan opnå en kortsigtet gevinst med korndyrkning. Mogens og jeg får opgaven med

at sikre engene mod nye overgreb. I de næste mange år bruger vi utallige timer med skuffelser og nederlag, men også store øjeblikke, i en uendelig lang, sej kamp for at få de forbistrede enge fredet. En kamp, der i 1981 kulminerer i dramatisk styrke, da en kontorchef i Trafikministeriet på ministeriets brevpapir truer mig med to års fængsel. Dette lille drama kan man dagligt følge i regeringsavisen *Aktuelt*.

Flere ministre inddrages, og sagen når til sidst frem til statsminister Anker Jørgensens bord. En folketingsmand fra Ilskov, valgt i Herningkredsen, er manden, der hjælper os igennem trods alle hårde odds imod. Det bliver dog miljøminister Christian Christensen, der 16. marts 1984 skriver under på en fredningsbekendtgørelse. Vi har vundet første omgang på point. Undervejs har vi selv været nede til tælling et par gange.

Men staten passer ikke engene, der som landmændene siger, vil gro til i 'skidt og møg'. Det er flovt og pinligt – også for DOF. Uendelig sendrægtigt føres der omsider vand og strøm ud, så en kreaturgræsning kan komme i gang. Men her i denne sommer 1997 må vi stadig konstatere, at engene er tilgroede og alt for fuglefattige i forhold til de fuglemængder, der kunne være der.

Landets tætteste bestand af Almindelig Ryle fandtes på Harboøre Tange før opdyrkningen af strandengen i 1976. Foto: Jens Kristian Kjærgaard.

Også i 1990'erne kæmpes der om Tangen, for fredningen fra 1984 indeholdt ingen jagtbegrænsninger. Vi ønsker et stort, jagtfrit kerneområde på Knopper Enge, og alligevel vil der stadig være god plads til lokal jagt. Men lokalbefolkningen med borgmesteren i spidsen giver miljøminister Svend Auken 2400 underskrifter til støtte for de ca. 100 lokale jægere, der har haft området som næsten gratis tumleplads i årtier. Det jagtfrie kerneområde bliver ikke til noget.

Staten har ikke formået at gennemføre en jagtfredning på sine egne strandenge, så Dansk Ornitologisk Forenings rolle er så langt fra udspillet. Nye slag skal udkæmpes, før jagtfreden kan sænke sig over strandengene og lagunerne derude, hvor der kan blæse så strid en vind, at man som ornitolog kan blive truet med tæsk, hvis man viser sig neden for Hygum Bakke.

Den lidt længere fortælling

Landets tætteste bestand af Almindelig Ryle, masser af vadefugleunger der lever af stankelbenslarver, tæpper af saltengens planter: anelgræs, harrildgræs og krybhvene, et intakt system af loer og pander, hvor høje vandstande i

lagunerne sikrer saltpåvirkningen. Alt dette beskriver den unge student, Mogens Hansen, i årlige, omhyggelige rapporter om naturtilstanden på Tangen. Han udfører et unikt arbejde derude hvert forår, og hans grundige dokumentation får senere stor betydning. Hans rapport fra 1976 er alarmerende. Systemet med vand i alle pander og loer er ødelagt, og vadefuglene rasler ned i antal.

I august 1976 fremsender lokalafdelingen derfor en grundig rapport til Fredningsplanudvalget for Ringkøbing Amt. Den redegør for den uheldige udvikling på Tangen, og vi stiller forslag om en pleje- og reetableringsplan. I november 1977 bliver Harboøre Tange optaget på listen over Ramsarlokalteter. Fredningsstyrelsen indleder et samarbejde med amtets fredningsplanudvalg om en fredning af tangen.

Men årene går med tovtrækkerier, der efter hvert møde om en fredning fører til en ny, mere udvandet fredningsplan. Den store 'skurk' er Trafikministeriet.

I foråret 1980 får Mogens og jeg foretræde for miljøminister Erik Holst, der lover at se på sagen. Det er i øvrigt første gang en lokalafdeling optræder selvstændigt på så højt niveau. Men heller ikke

Erik Holst formår at løse knuden. Vi taber til sidst tålmodigheden.

Åbent brev til Trafikministeren

Med et åbent brev til trafikminister Jens Risgaard Knudsen den 5. marts 1981 og en pressemeddelelse to dage senere sætter vi for alvor skub i sagen. Pressemeddelelsen har overskriften *Vigtig fredning af statsejede arealer blokeres af kontorchef i Trafikministeriet*. I pressemeddelelsen kunne man læse: "I årene 1977-79 har Fredningsstyrelsen i Miljøministeriet forhandlet sig frem til enighed med alle parter om en fredningsbekendtgørelse for området – undtagen med kontorchef Reidar Jørgensen i Trafikministeriet. ... Fra de naturbevarende organisationers side må vi spørge, om det virkelig kan være rigtigt, at en kontorchef i Trafikministeriet skal have lov til at blokere sikringen af et så enestående naturområde."

Pressemeddelelsen når langt omkring. En kvik journalist ved regeringsavisen *Aktuelt*, Lars Ole Knippel, fatter interesse for sagen, og i de næste 3-4 uger bliver sagen føljeton i hans avis.

Jeg skrev korte notater i de hektiske måneder i 1981. De er guldene nu, men lad os tage nogle smagsprøver:

10. marts: Første trusselsbrev modtages fra kontorchef Reidar Jørgensen.
11. marts: Svar til Reidar Jørgensen afsendes. Lars Ole Knippel fra *Aktuelt* kontakter mig. Han vil dække sagen og beder om kommentar. Jeg sender brev om aktindsigt til både Fredningsstyrelsen og Trafikministeriet.
12. marts: Modtager svarbrev fra Risgaard Knudsen. Dele af hans svar trykkes i *Aktuelt*. Også dele af Reidar Jørgensens brev til os bringes.
13. marts: Til *Aktuelt* siger jeg: "Vi er ikke vant til et sådant tempo fra ministeriets side. Det er vor opfattelse, at tonen og de sproglige formuleringer er højest usædvanlige for ministerielle skrivelser." (Lorenz Ferdinand er meget tilfreds.)
14. marts: Mogens er på besøg i Vind. Vi er tilfredse med udviklingen. På en tur ser vi to Urkokke og én høne ved Bar.
17. marts: Modtager det skrappeste trusselsbrev fra Reidar Jørgensen, hvori han til sidst, hvis vi ikke tilbagekalder alle klagepunkter mod ham, truer med to års fængsel, der er højeste straf ramme for injurier. Min ældste datter har hentet det anbefalede brev på posthuset og spørger meget uroligt: "Hvad har du da gjort, far?" – Jeg bliver noget mat i sokkerne.
19. marts: Begynder formuleringen af et svar til Reidar Jørgensen.
20. marts: Taler med Lars Ole Knippel. Han siger: "Svar behårdt."
21. marts: HB-møde i København. Lorenz og flere HB-medlemmer er rystede. To forskellige svarskrivelser behandles. Den pæne, saglige formulering godkendes. HB accepterer, at sagen ikke er min, men Dansk Ornitologisk Forenings.
22. marts: Lokalbestyrelsen godkender svaret, og alle underskriver, da Reidar Jørgensen vil hænge hele bestyrelsen op som ansvarlig for pressemeddelelse m.v.
24. marts: Taler med Robert Pedersen, MF, der havde fået kopi af pressemeddelelse og det åbne brev. Han har selv henvendt sig til Risgaard Knudsen og er inviteret til et møde om sagen i ministeriet dagen efter. Jeg giver Robert Pedersen en grundig orientering og fortæller om Reidar Jørgensens trusselsbreve. Han vil påtale det forhold, at en embedsmand udsender trusselsbrev på ministeriet brevpapir og evt. påtale Risgaard Knudsens embedsførelse i den socialdemokratiske gruppe.
26. marts: DN overvejer at rejse fredningssag. Taler med Hanne Signe Olsen fra DN, der siger, at Reidar Jørgensens sagsbehandling er som at læse en krimi. Ritzaus Bureau orienteres om, at DN nok vil rejse en almindelig fredningssag for at trænge gennem de ministerielle stridigheder. Sagen omtales i både landsradio og i lokalradio.
30. marts: Får brev fra Risgaard Knudsen, hvor han bekræfter modtagelsen af kopi af vores brev til kontorchefen. Jeg får også et noget irettesættende brev fra Robert Pedersen. Han har fået en 'sludder for en sladder' ved mødet med Risgaard og mener nu, at vores fremstilling af sagen er noget tynd. Fyldt af nogen harme skriver jeg et langt brev til Robert. Det dokumenterer, at vores fremstilling af sagen er korrekt.
2. april: Taler igen med Robert. Han har igen fuld tillid til os og har skrevet et skrappt brev til Risgaard Knudsen. Jeg lover at holde pressen udenfor. Lars Ole Knippel lover at holde sig fra Robert Pedersen.
3. april: Lorenz orienteres om Robert Pedersens brev til Risgaard. Han er fuld af lovord og synes, det er en barsk nød at knække. Han lover 1000 kr. til lokalafdelingens kasse, da vi må betale 400 kr. til Trafikministeriet for kopier af sagsakterne. – Ren chikane.
30. maj: Taler med Robert Pedersen. Han har haft møde med Anker Jørgensen om sagen og skitseret tre løsningsmuligheder: 1) Klage

over Risgaard Knudsen i den socialdemokratiske folketingsgruppe, 2) Gå til pressen med sagen, eller 3) Skrive til Anker Jørgensen og bede ham løse sagen. Anker Jørgensen vælger den sidste løsning.

29. juni: Robert skriver brev til Anker.
20. juli: På tur til Harboøre Tange med Robert Pedersen. Fin tur, hvor Robert får syn for sagens mange aspekter. Hans kone, Rachel, siger: "Når Robert først er gået ind i en sag, bider han sig fast."
15. august: Kontakter Robert. Han har ikke hørt fra Anker Jørgensen, men har mødt miljøminister Erik Holst, der har takket Robert for det gode initiativ. Anker Jørgensen har bedt Miljøministeriet om en redegørelse. Man forventer, at sagen vil blive taget op på et ministermøde.
16. august: Taler med vicedirektør i Fredningsstyrelsen, Niels Ole Hansen. Han kender Roberts brev til statsministeren og siger, at Fredningsstyrelsen vil stå fast, for man kan ikke kræve fredning af privatejede arealer, hvis staten ikke vil frede egne arealer. Der kan i virkeligheden rejses tvivl om, hvorvidt regeringen går ind for fredningstanken. Han forventer, at Holst og Risgaard bliver tvunget til at forhandle sig til en løsning. Trafikministeriet er nu klemt fra to sider: DN's fredningsforslag og Anker Jørgensens indgriben. Han roser os. Det, vi har movet, har haft stor betydning for styrelsens muligheder for at komme videre.
30. august: Robert Pedersen ringer og læser et brev fra Risgaard til Anker højt for mig. Ualmindelig flabet brev, der antyder, at lokalafdelingen i Ringkøbing Amt er underlødige. Risgaard spørger, hvis ærinde vi går. Han siger, at Robert graver sagen op. Risgaard taler langt uden om en fredning og gør i det hele taget nar ad Robert.
12. september: Fremragende artikel i Ringkøbing Amts Dagblad med korrekt fremstilling af hele sagen. Sender kopi af artiklen til Anker Jørgensen.
16. september: Mogens og jeg deltager i det offentlige fredningsmøde på Harboøre Hotel, hvor DN's fredningsforslag bliver præsenteret. Vi oplever alle grader af modstand fra landmændene på Tangen. En enkelt ærlig, ældre landmand er enig med os, men det tør han ikke sige højt. Kongelig skovrider Handberg har et ualmindelig partisk indlæg om de rabiate, fanatiske ornitologer, der udgør en minoritet. Han fremhæver alt det gode, jægerne har gjort. En brovtende jægartamp kommer med et stu-

pidt indlæg. De rigtige jægere er tavse. Efter mødet har vi direktør i DN, Sune Ebbesen, med ude på engene. Selv om han fryser i sine laksko, er det godt, vi tager derud.

30. september: Taler med Robert. Han har fået brev fra Erik Holst, der fastholder kravet om en ministeriel fredningsbekendtgørelse. Han har derfor bedt DN om at udsætte deres frednings-sag, indtil der er truffet en afgørelse internt i regeringen.

Her slutter mine notater. Robert Pedersen arbejdede ufortrødent videre for vores sag, men den socialdemokratiske regering trådte tilbage i 1982, og Robert fik selvfølgelig nye, sværere arbejdsvilkår herefter. Der blev dannet en firkloverregering, og sagen blev nu en affære for nye ministre, men med de samme embedsmænd.

Årene går. Vi holder stadig fast på målet og DN på en fredning. Der må findes en løsning. Jeg får kontakt med Lone Dybkjær, da der nu tegner sig et grønt flertal uden om regeringen for et beslutningsforslag om fredning af Tangen. Ved et møde med miljøminister Christian Christensen i starten af 1984 får vi og DN vished for, at han vil sætte sagen på plads. Han har heller ikke noget andet valg med truslen om et beslutningsforslag fra det grønne flertal.

Christian Christensen underskriver 16. marts 1984 en fredningsbekendtgørelse med et absolut tilfredsstillende indhold: fin beskyttelse af strandengene, regler for færdsel og andre aktiviteter. Vi kan nemt genkende vore egne forslag fra 1976 i bekendtgørelsen. Det er lidt underligt, men hvad Socialdemokratiet ikke magtede, da det selv havde regeringsmagten, lykkedes, da partiet blev en del af det grønne oppositionsflertal.

Var sagen alle de timers kamp værd?

Ja, ubetinget. Jeg lærte utrolig meget om det politiske spil, om hvem, der bestemmer, og om, hvordan en græsrodsorganisation kan spille med. Det var virkelig en spændende tid. Men vi var også heldige og havde fremragende støtter, ikke mindst i hædersmanden Robert Pedersen, men mange gode folk hjalp med opmuntringer, så vi holdt ud. Den lille lokalafdeling med 200 medlemmer opnåede at blive omtalt direkte i en brevveksling mellem en fagminister og landets statsminister, men vi bøjede os for truslen fra en skrap kontorchef, og det er ærgrelsen, man sidder tilbage med, når sagens akter efter så mange år på hylden tages frem.

*Christian Hjorth
Sandevisen nr. 3, 1997*